

Aukkaiden kokemuksiä yhteisöllisyydestä,
asiakaslähtöisyydestä ja osallisuudesta
asumisyksikön arjessa

Anne Arkonaho

Maarit Viippola

Opinnäytetyö, kevät 2015

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Ylempi ammattikorkeakoulututkinto

Sosiaalialan koulutusohjelma

Pähteet ja syrjäytyminen

Sosionomi YAMK

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 ASUKKAAT ASUMISPALVELUIDEN KEHITTÄJINÄ.....	8
2.1 Atlas-hanke 2013–2015.....	8
2.2 Vanhan viertotien asumisyksikkö	10
3 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	14
3.1 Asumispalvelut ja Asunto ensin - periaate.....	14
3.2 Asumissosiaalinen työ.....	18
3.3 Yhteisö ja yhteisöllisyys.....	20
3.4 Asiakslähtöisyys	22
3.5 Osallisuus ja osallistuminen	24
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	28
4.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset	28
4.2 Aineiston keruu ryhmä- ja yksilöhaastatteluilla	29
4.3 Aineiston analyysi.....	32
4.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	33
5 TULOKSET	35
5.1 Asukkaiden kokemukset suhteesta asumisyhteisöön.....	35
5.1.1 Oma asunnon merkitys.....	36
5.1.2 Yhteisöön sopeutuminen ja oman käyttäytymisen merkitys.....	38
5.1.3 Säännöt ja kontrolli	40
5.1.4 Päähteet.....	42
5.1.5 Sosiaaliset suhteet ja vertaistuki.....	43
5.2 Asukkaiden kokemukset asiakaslähtöisyydestä	46
5.2.1 Läsnäolo ja vuorovaikutus	47
5.2.2 Tuki ja ohjaus.....	49
5.3 Asukkaiden kokemukset osallisuudesta ja toimintaan osallistumisesta...51	
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	55
7 POHDINTA	62
LÄHTEET	67
LIITE 1: Tiedote haastateltaville.....	74
LIITE 2: Suostumus opinnäytetyön tutkimukseen osallistumisesta.....	75

LIITE 3: Teemahaastattelun runko.....	76
LIITE 4: Esimerkki teoriaohjaavasta aineistonanalyysistä.....	77

TIIVISTELMÄ

Arkonaho, Anne ja Viippola, Maarit. Asukkaiden kokemuksia yhteisöllisyydestä, asiakaslähtöisyydestä ja osallisuudesta asumisyksikön arjessa. Helsinki, Kevät 2015, 73 s., 4 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, päihteet ja syrjäytyminen koulutusohjelma, Sosionomi (YAMK).

Opinnäytetyön tavoitteena oli tarkastella millainen suhde Vanhan viertotien asukkailla on asumisyhteisöön ja millaisista asioista yhteisöllisyys syntyy. Lisäksi tavoitteena oli tuottaa tietoa miten asukkaat kokevat asiakaslähtöisyyden ja osallisuuden toteutuvan. Vanhan viertotien asumisyksikössä asuu pitkäaikaisasunnottomia naisia ja miehiä ja toiminnassa sovelletaan Asunto ensin –periaatetta. Vanha viertotien asumisyksikössä asuminen perustuu vuokrasopimukseen. Vuokrasopimuksen tuoma autonomisuus mahdollistaa päihteidenkäytön omassa asunnossa. Asumisyksikön toiminta perustuu asiakaslähtöisyyteen ja yhteisöllisyyteen.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus. Tutkimusaineisto kerättiin ryhmä- ja yksilöhaastatteluilta. Ryhmähaastatteluun osallistui viisi asukasta ja yksilöhaastatteluihin osallistui seitsemän asukasta. Menetelmänä oli teemahaastattelu. Aineiston analyysissä käytimme sekä aineisto- että teoriaohjaavaa sisällönanalyysia.

Vanhan viertotien asumisyksikkö koettiin pääsääntöisesti hyväksi paikaksi asua. Aineiston perusteella oman asunnon merkitys osoittautui tutkimuksen tärkeimmäksi tulokseksi. Asukkaat arvostivat asunnon tuomaa rauhaa, turvallisuuden tunnetta ja oikeutta rajata omaa tilaa. Haastateltavien mukaan yhteisöön liittyminen edellytti asukkailta sopeutumista ja oman toiminnan reflektointia. Oma käyttäytyminen vaikutti merkittävästi millaiseksi suhde yhteisössä muodostui. Osalle haastateltavista kontrolloitu yhteisö aiheutti myös pelkoa. Pelko liittyi asunnon menetykseen lähinnä päihteidenkäytön takia.

Yhteisöllisen asumisen vahvuutena nähtiin turvallisuus, asukkaiden keskinäinen tuki ja työntekijöiden tarjoamana ammatillinen tuki. Asiakaslähtöisyyden toteutuminen näyttäytyi arvostavana vuorovaikutuksena ja läsnäolona. Työntekijöiden ja asukkaiden välinen kohtaaminen koettiin pääsääntöisesti hyväksi.

Asumisyksikön tilat mahdollistivat yhteisöllisyyttä ja osallisuutta tukevan toiminnan. Toiminnalliset tekijät kuten erilaiset ryhmät ja kerroskokoukset koettiin tärkeiksi. Toimintaan osallistuminen tuki asukkaiden arjenhallintaa ja päihteettömyyttä. Yhteisöllisyyden ja osallisuuden kokemuksen kannalta asukkaille oli tärkeitä itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen. Valintojen tekemisen mahdollisuutta arvostettiin.

Asiasanat: Asunto ensin, asumissosiaalinen työ, yhteisöllisyys, asiakaslähtöisyys, osallisuus

ABSTRACT

Arkonaho, Anne ja Viippola, Maarit. Service-users experiences of communality, service-user involvement and participation in housing unit's everyday life. Language: Finnish. Helsinki, Spring, 2015, 73 p., appendices, 4. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Intoxicants and Social Exclusion, Degree: Master of Social Services.

The purpose of this thesis is to show how the residents describe their relationship to Vanha viertotie's housing unit and what kinds of matters originate for communality. In addition our goal is to examine how a customer oriented approach and participation appear in the daily lives of the residents. Vanha viertotie's housing unit accommodates long term homeless women and men and the residential unit operates according to the principle of Housing first. The living in Vanha viertotie's housing unit is based on a rental agreement. The autonomy based on the rental agreement makes using intoxicants in their own apartment possible. The operation of the residential unit is based on a customer oriented approach and communality.

The thesis is a qualitative study. The study material was acquired with group discussions and individual discussions. Five residents took part in the group discussion and seven residents took part in individual discussions. The method was theme interviewing. Analyzing the study material began with material oriented content analysis and then we moved on to theory instructional content analysis.

Vanha viertotie's housing unit was mainly seen as a good place to live. Based on the results the most important discovery proved out to be the significance one's own apartment. The residents appreciated the peace of their own apartment, the sense of safety and the right to define their own space. According to the people who were interviewed it takes readjustments and reflections of one's own actions to join a community. One's behavior affects significantly how one's bond in the community turns out. Some of the interviewed people found the controlled community frightening. The fear was related to the loss of an apartment mainly because of the use of intoxicants. The strengths of communal living were safety, the mutual support of the residents and the professional support of the personnel. The fulfillment of the customer oriented approach was shown with appreciative interaction and with presence. Encounters with the personnel and residents were mainly seen as good occurrences.

The housing unit's accommodations made communal and engagement supporting operations possible. Functional factors such as different groups and floor meetings were seen significant. Involvement in operations supported the control of the resident's daily lives and an intoxicant free lifestyle. The respect for the autonomy was seen important for the basis for the sense of community experience and involvement experience. The possibility to make own choices was appreciated.

Keywords: Housing first, housing-related social work, communality, service-user involvement, participation

1 JOHDANTO

Asunnottomuus on maailmanlaajuisesti todettu ongelma. Suomessa se on erityisesti keskittynyt pääkaupunkiseudulle. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (Aran) mukaan vuoden 2014 lopussa asunnottomia oli pääkaupunkiseudulla 4677 ja heistä pitkäaikaisasunnottomia 1657. Helsingissä pitkäaikaisasunnottomien määrää on saatu vähennettyä 195 henkilöllä verrattuna vuoteen 2013. (Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskus 2014. i.a.)

Asunnottomuuden taustalla on monenlaisia syitä, joita on pyritty selittämään yksilöllisillä ja rakenteellisilla tekijöillä. Pitkäaikaisasunnottomuuden taustalla on usein köyhyyttä, päihde- ja mielenterveysongelmia. Hallituksen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmalla (Paavo II) 2012 – 2015 on haluttu poistaa pitkäaikaisasunnottomuus kokonaan vuoteen 2015 mennessä. Vähentämishjelman puitteissa on tuotettu asumisyksiköitä, joissa asumiseen liittyy aina asiakkaan tarpeen mukaiset sosiaali- ja terveyspalvelut. Ohjelman avulla on haluttu lisätä nimenomaan pysyvää, pääosin vuokra-asumista, jolloin asuminen perustuu vuokrasopimukseen. Asuntolat ja muut tilapäiset majoitustilat pyritään korvaamaan ajanmukaisilla tuki- ja palveluasunnoilla. (Ympäristöministeriö 2014. i.a.)

PAAVO II - ohjelman keskeisenä toiminta-ajatuksena on tarjota asumispalveluja pitkäaikaisasunnottomille Asunto ensin – periaatetta soveltaen. Samassa asumisyksikössä voi olla tuettua asumista, tehostettua tuettua asumista tai palveluasumista, jossa työntekijät ovat koulutukseltaan sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia. Asumisen kestoa ei ole määritelty etukäteen, se määräytyy asukkaan tarpeiden mukaisesti. Tehostettu ja tuettu asuminen on tarkoitettu lähtökohtaisesti välivaiheen asumiseksi ja siirtymistä täysin itsenäiseen asumiseen tuetaan sosiaalisen kuntoutuksen keinoin. (Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskus 2013. i.a.)

Alkuperäisen Asunto ensin – periaatteen mukaan asunto on perusedellytys kuntoutukselle. Periaatteen tavoitteena on tarjota asunnottomalle nopeasti pysyvä

asunto, johon liitetään riittävän pitkäkestoinen yksilöllinen tuki. (Granfelt 2014, 266.) Suomessa on aiemmin lähdetty liikkeelle niin kutsutusta portaikkomallista asuttamisesta. Siinä asukas etenee sosiaalisen kuntoutumisen portaikossa ja sitä kautta ikään kuin ansaitsee oikeuden omaan asuntoon. Haasteeksi tässä mallissa on osoittautunut se, että asukkaan taidot, kyvyt ja motivaatio eivät riitä portaikolla etenemiseen. Käytännössä tämä on tarkoittanut sitä, että asukas saattaa tipahtaa uudestaan ja uudestaan alaspäin, joissain tapauksissa suoraan kadulle. Kriittisesti on arvioitu, että tällainen portaikkomallinen asuttaminen ylläpitää pitkäaikaisasunnottomuutta. (Asunto ensin i.a.)

Opinnäytetyömme keskittyy Vanhan viertotien asumisyksikköön ja siellä meneillään olevaan ATLAS-hankkeeseen 2013–2015. Lähdimme mukaan ATLAS-hankkeeseen mielenkiintoisen sisällön ja aiheen ajankohtaisuuden vuoksi. Kevään 2014 aikana tutustuimme hankkeen toimijoihin osallistumalla pajapäiviin ja kerroskokouksiin. Käyntiemme tarkoituksena oli ennen kaikkea tutustua asumisyksikön asukkaisiin ja työntekijöihin. Samalla saimme muodostettua kuvan, millaisesta paikasta on kyse. Keskustelimme opinnäytetyönaiheesta myös asumisyksikön johtajan ja vastaajan ohjaajan kanssa. Heidän toiveena oli saada tietoa miten asukkaat kokevat asumisen Vanhalla viertotiellä ja siellä järjestetyn toiminnan.

Opinnäytetyömme tavoitteena on tuottaa tietoa Vanhan viertotien asukkaiden kokemuksista, millainen suhde heillä on yhteisöön sekä miten asiakaslähtöisyys ja osallisuus toteutuvat heidän mielestään. Halusimme olla tuottamassa asukaslähtöistä tutkimustietoa asumisyksikön toiminnasta, koska palveluiden kehittäminen vaatii onnistuakseen asukkailta saatujen arkisten kokemusten esille tuomista. Opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää valtakunnallisesti asumissosiaalisen työn kehittämisessä ja mallintamisessa.

2 ASUKKAAT ASUMISPALVELUIDEN KEHITTÄJINÄ

Tässä luvussa esittelemme ATLAS-hanketta ja Vanhan viertotien asumisyksiköä, joka toimi opinnäytetyömme tutkimusympäristönä.

2.1 Atlas-hanke 2013–2015

Opinnäytetyömme on osa ATLAS-hanketta 2013–2015. Hankkeen nimi oli aiemmin Yhteisöllisen asumissosiaalisen työn kehittäminen Helsingissä vuosina 2013–2015. Hankkeen nimi vaihtui, koska Vanhalla viertotiellä oli keskusteltu hankkeen vaikeasta nimestä. Hankkeelle kaivattiin mieleenpainuvampaa ja helpompaa nimeä, joka olisi lähtöisin asukkaista ja henkilökunnasta. Asukkaat tekivät 19 nimiehdotusta, joista asukaskokouksessa järjestetyn äänestyksen jälkeen voittajaksi valittiin ehdotus nimeltä ATLAS. Voittaja palkittiin herkkukorilla. ATLAS-nimi koostuu sanoista: Asumiaan Tuki Lähtee Aina Sydäimestä. Kesäkuusta 2014 lähtien Yhteisöllistä asumissosiaalista työtä kehittämässä -hanke 2013 – 2015 on ollut nimeltään ATLAS -hanke.

Hankkeessa ovat mukana Helsingin kaupunki, Ympäristöministeriö ja Diakonia-ammattikorkeakoulu. Hankkeen taustalla on valtakunnallinen pitkäaikaisasunnottomuusohjelma Paavo II, 2012–2015. Ohjelman yhtenä tavoitteena on kehittää työtä asumisyksiköissä ja palveluverkostoissa, koska asumispalveluiden toimintakulttuuri on ollut aikaisemmin säilyttävää ja kontrolloivaa. Viimeisten vuosien aikana on huomattu, ettei enää riitä joku paikka, jossa vain asutaan. Tarvitaan asumispalveluita, joissa moniammatillisen koulutetun henkilökunnan tukemana asukkaat voivat kuntoutua kohti itsenäisempää asumista. (Hanke-suunnitelma 2012, 3–7.)

Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden Asumisen tuen (ASTU) yksikkö käynnisti Vanhan viertotien asumisyksikön tammikuussa 2013. Suunnittelun lähtökohdaksi oli ollut vuonna 2012 asiakkaiden kuuleminen ja kuunteleminen. Tuleville asukkaille annettiin mahdollisuus vaikuttaa yksikön toimintaan ja tiloihin. Sen lisäksi yksikön toimintaa on suunniteltu yhteistyössä alueen toimijoiden kanssa. Yhteistyö on todettu tärkeäksi, koska on huomattu, että etenkin lähialu-

eella asuvien keskuudessa saattaa esiintyä vahvaa vastustusta tämän tyyppiin asumispalveluihin. (Hankesuunnitelma 2012, 8–9.) Useimmat meistä ovat voineet lukea sanomalehdistä, kuinka uudet asunnottomille perustetut asumisyksiköt ovat aiheuttaneet alueen asukkaille erilaisia häiriöitä etenkin toiminnan alussa.

ATLAS -hankkeen tavoitteena on kehittää yhdessä asukkaiden ja työntekijöiden kanssa asumisyksikkö, missä huomioidaan asukkaiden elämäntilanteet, tarpeet, odotukset ja asukkaat olisivat aktiivisia toimijoita. Sen lisäksi tavoitteena on valmentaa ja tukea työntekijöiden tutkivaa työtettä ja ammatillisuutta sekä tukea asukkaita ja työntekijöitä yhdessä toimimiseen ja yhteisön kehittämiseen. Hankkeen tavoitteena on myös hyödyntää asukkaiden osallistumisen ja vertais-tuen muotoja sekä kokemusasiantuntemusta. Päämääränä on luoda yhteisöllinen ja osallisuutta tukeva asumissosiaalisen työn malli. (Hankesuunnitelma 2012, 8–9.)

Hankkeen aikana asumisyksikössä järjestetään kerran kuukaudessa työpajapäivä, joiden sisältö vaihtelee. Työpajapäivään voi kuulua asukkaiden ja työntekijöiden yhdessä toimimista erilaisten teemojen parissa ja tietoiskutyypinen informaatiopaketti. Työpajoissa asukkaat ja työntekijät tarkastelevat asumisyksikön toimintaa ja suunnittelevat hankkeen tavoitteiden mukaisia toimintamalleja. Malleja kokeillaan ja toteutetaan asumisyksikön arjessa. Työpajapäivien työskentelyssä käytetään erilaisia osallistavia ja voimavaraistavia menetelmiä, joissa korostuu dialogisuus, osallisuus ja vertaistuki. (Helsingin kaupunki 2014. i.a.) Olemme olleet mukana muutamissa pajapäivissä, ja on ollut mukava nähdä kuinka asukkaat ja työntekijät kehittävät yhdessä asumisyksikön toimintaa. Pitkän työkokemuksemme perusteella uskallamme todeta, että harvoin asiakkaat ja työntekijät toimivat tällä tavalla yhdessä.

2.2 Vanhan viertotien asumisyksikkö

Helsingin kaupungin Sosiaali- ja terveysvirasto tuottaa asumispalvelut Vanhalla viertotiellä. Asumisyksikkö toimii Asunto ensin – periaatteen mukaisesti. Asumispalveluita säätelee perustuslaki, sosiaalihuoltolaki ja laki asuinhuoneen vuokrauksesta. Sosiaalihuoltolain mukaisia palveluita järjestetään silloin, kun asumiseen liittyy sosiaalihuollollisen tuen ja hoidon tarve (Tainio 2009, 23). Asumisyksikkö edustaa tuetun asumisen mallia, tarjoamalla yhteisöllistä ja kuntouttavaa asumista pitkäaikaisasunnottomalle, joka tarvitsee tukea ja palveluita asumiseensa. Toiminnan periaatteina ovat asiakaslähtöisyys ja yhteisöllisyys. Lähtökohtaisesti asumisyksikössä asumista ei ole tarkoitettu pysyväksi ratkaisuksi, vaan tarkoituksena on kuntoutua itsenäisempään asumiseen.

Pitkäaikaisasunnottomalla tarkoitetaan henkilöä, jonka asunnottomuus on pitkittynyt tai uhkaa pitkittyä sosiaalisten tai terveydellisten syiden vuoksi yli vuoden mittaiseksi tai asunnottomuutta on esiintynyt toistuvasti viimeisen kolmen vuoden aikana. Tavalliset asumisratkaisut eivät pitkäaikaisasunnottomien kohdalla useinkaan toimi, vaan he tarvitsevat ohjausta ja erilaisia tukipalveluja asumisessaan. (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus i.a.) Asumisyksiköstä asunnon voivat saada täysi-ikäiset tuen tarpeessa olevat asunnottomat helsinkiläiset, sekä miehet että naiset. Asukkailla ei tarvitse olla päihdeongelmaa, heillä voi myös olla mielenterveyshäiriöitä tai muita ongelmia, jotka heikentävät toimintakykyä. Asukkaalla tulee olla kyky itsenäiseen asumiseen. (Maria Dahlström, henkilökohtainen tiedonanto 5.3.2015.) Asukkailta ei edellytetä päihteettömyyttä asunnon saamiseksi. Asukkailta sen sijaan tiedustellaan pyrkimystä päihteettömyyteen, päihteiden käytön vähentämiseen tai hallittuun käyttöön. (Hannu Suvanto, henkilökohtainen tiedonanto 15.4.2014.)

Asumisyksikkö koostuu kahdesta erillisestä rakennuksesta. Asumisyksikössä on 98 asuntoa, joista seitsemän on kaksioita. Asunnot ovat peruskalustettuja ja niissä on oma kylpyhuone ja keittiösyvennys. Asunnon saa sisustaa oman mielen mukaan. Lemmikkieläinten pito on kielletty. Asuntoihin kuljetaan yhteisen sisäänkäynnin kautta. Kello 22:n jälkeen sisään pääsee soittamalla summeria ja

ohjaaja avaa oven. Taloissa on valvontakamerat ja ohjaajien toimisto sijaitsee sisäänkäynnin vieressä.

Tiloja suunniteltaessa on otettu huomioon, että siellä on mahdollisuus toteuttaa kuntoutumista edistävää toimintaa. Asukkaiden käytössä on yhteistiloja kuten kuntosali, keittiö, sauna, pesutupa, askarteluhuone ja monitoimitila. Monitoimitilassa on erilaisia pelejä, biljardipöytää ja televisio. Henkilökuntaan kuuluu asumisyksikön johtaja, vastaava ohjaaja, toimintaterapeutti, viisi sosiaaliohjaajaa, kaksi sairaanhoitajaa ja 12 ohjaajaa. Ohjaajat ovat koulutukseltaan lähihoitajia. Yleisten tilojen puhtaana pidosta huolehtii Sosiaali- ja terveysviraston Talous- ja tukipalvelun Laitoshuolto. (Hankesuunnitelma 2012, 5.)

Ohjaajat työskentelevät asumisyksikössä ympärivuorokautisesti. Sosiaaliohjaaja ja kolme ohjaajaa muodostavat pientiiimin. Pientiiimiin kuuluu työntekijöiden lisäksi noin 20 asukasta. Käytännössä tämä pientiiimi perehtyy tarkemmin näiden 20 asukkaan asioihin. Asiakastyötä tehdään kuitenkin periaatteella, että kaikki työntekijät hoitavat tarvittaessa kaikkien asukkaiden asioita. (Hannu Suvanto, henkilökohtainen tiedonanto 15.4.2014.)

Asuminen perustuu vuokrasopimukseen. Asukas maksaa vuokran lisäksi palvelumaksun. Palvelumaksu määräytyy tulojen mukaan. Sosiaaliohjaajan tehtäviin kuuluu seurata palvelu- ja vuokranmaksua. Muuttaessaan asukas allekirjoittaa lisäksi asumissopimuksen. Asumissopimuksen allekirjoitettuaan asukas sitoutuu noudattamaan yhteisiä periaatteita. Asukas on myös tietoinen, että työntekijät voivat tulla asuntoon omilla avaimilla, joko erikseen sovittuna tai sitten sen takia, että asukkaan voinnista on herännyt huoli. Asukkaalta edellytetään yhteistyötä henkilökunnan ja muiden asukkaiden kanssa, tarvittaessa asukas on velvollinen tulemaan yhteiseen neuvotteluun henkilökunnan kanssa. (Helsingin kaupunki, sosiaali- ja terveysvirasto 2014.)

Asukkaaksi haetaan Asumisen tuen SAS- toiminnan (selvitä- arvioi- sijoita) kautta. Asiakas voi hakeutua Asumisen tukeen itse tai saada sinne ohjauksen, esimerkiksi sosiaalipalvelupisteestä. SAS-ryhmä koostuu tukiasuntojen päälliköstä, arviointipäälliköstä, sosiaalityöntekijöistä ja sosiaaliohjaajista. SAS-ryhmä

tekee päätöksen asiakkaan tuen tarpeesta ja sen mukaisesti mahdollisesta asuinpaikasta (pienasunto, tukikodit, solu, asumisyksikkö). Asiakas voi esittää toiveita ja näkemyksiä asunnon suhteen. SAS-ryhmä tekee päätöksen tuen tarpeesta hakemuksen ja haastattelun pohjalta: ei tuen tarvetta – tukiasuminen – tuettu asuminen – palveluasuminen. (Hannu Suvanto, henkilökohtainen tiedonanto 15.4.2014.)

Keväällä 2014 asukkaiden keski-ikä oli 40–50 vuotta, nuorin oli vähän yli 20-vuotias ja vanhin yli 70-vuotias. Naisia asumisyksikön asukkaista oli noin 30 prosenttia. Ennen muuttamista asukkaat olivat asuneet muun muassa Hieta-
niemen palvelukeskuksessa, päihdehuollon palveluissa, sekä tuttavien ja sukulaisten luona. Osa asukkaista on joutunut muuttamaan asumisen tuen pienasunnoista, koska tarvitsivat enemmän tukea asumiseen kuin sitä on ollut saatavilla. (Hannu Suvanto, henkilökohtainen tiedonanto 15.4.2014.)

Vanhalla viertotiellä jokaiselle asukkaalle laaditaan asumissuunnitelma. Asumissuunnitelman tavoitteena on parantaa tiedonkulkua ja helpottaa yhteistä työskentelyä. Asukkaat tekevät asumissuunnitelman yhdessä työntekijöiden kanssa. Asukas voi halutessaan täyttää asumissuunnitelman ennen työntekijän tapaamista. Sosiaaliohjaajan vastuulla on, että asumissuunnitelma tulee tehdyksi. Asumissuunnitelmassa keskitytään asukkaan voimavaroihin ja positiiviseen muutokseen. Asumissuunnitelmaan kirjataan asukkaan nykytilanne, tavoitteet ja keinot niiden saavuttamiseksi sekä sairaanhoitajien ja toimintaterapeutin tekemä alkuhaastattelu, jossa kartoitetaan terveyteen ja toimintakykyyn liittyviä asioita. Lisäksi asukas voi kirjata asumissuunnitelmaan omia toiveita työtavoista ja toimenpiteistä. (Hannu Suvanto, henkilökohtainen tiedonanto 15.4.2014.)

Asumisyksikön toimintaan kuuluu erilaisia toiminnallisia ryhmiä, kuten kuntosali, valokuvaus, taideterapia, rentoutusryhmä, näytelmäkerho, naisten nurkkaus, korva-akupunktio-ryhmä, keilaryhmä ja ruokaryhmä. Ryhmien järjestäminen ja ohjaaminen ovat pääasiallisesti työntekijöiden vastuulla. Ajatuksena on ollut, että asukkaat olisivat itse enemmän vastuussa ryhmien järjestämisestä ja toiminnasta. Toimintaan kuuluu myös pientiemien pitämät kerroskokoukset ja kuukausittain pidettävät talokokoukset ja työpajapäivät. Ryhmätoimintojen lisäksi

asukkaiden kanssa järjestetään erilaisia retkiä. Aukkaat ovat käyneet sieniretkellä, teatterissa ja jääkiekko-otteluissa. Juhlapyhinä järjestetään erilaista ohjelmaa ja asukkaiden syntymäpäiviä on vietetty yhdessä. Toimintaan osallistuminen on vapaaehtoista, joskin siihen kannustetaan ja tuetaan. Lisäksi asukkaat voivat osallistua asumisyksikön järjestämään työtoimintaan, työtoiminnasta maksetaan toimintaraha. (Hannu Suvanto, henkilökohtainen tiedonanto 15.4.2014.)

3 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

Tässä osiossa esittelemme opinnäytetyössä käyttämiämme keskeisiä käsitteitä ja tutkimuksia. Olemme hyödyntäneet opinnäytetyössä viime vuosina julkaistuja tutkimuksia, jotka ovat käsitelleet asukkaiden ja työntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä asumispalveluista. Lähdemme liikkeelle Asunto – ensin periaatteesta kertomalla minkälaisesta mallista on kyse ja miten se toimii.

3.1 Asumispalvelut ja Asunto ensin - periaate

Asunto ensin – periaate on lähtöisin Yhdysvalloista, New Yorkista. Sam Tsemberiksen johdolla Pathways to Housing -organisaatio on kehittänyt pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämiseen kohdistuvaa mallia. Yhdysvalloissa kohde-ryhmään ovat kuuluneet psyykkisesti sairaat päihitteitten käyttäjät, jotka ovat jääneet asumispalveluiden ulkopuolelle. Mallin tavoitteena on, että mielenterveys- ja päihdeongelmista kärsivät asunnottomat muuttavat suoraan pysyvään kotiin ilman väliportaita. Lähtökohtana on kahdeksan periaatetta: asunto on perusoikeus; asiakkaita kohdataan kunnioittavasti, lämpimästi ja myötätuntoisesti; asiakkaan kanssa sitoudutaan työskentelemään niin kauan kun tukea tarvitaan; haja-asuttaminen on ensisijaista; erotetaan asuminen ja palvelut; asiakkailla on valinnanvapaus ja itsemääräämisoikeus; toiminta on kuntouttavaa ja haittoja vähentävää. (Tsemberis 2010,18.)

Asuntoa ei tarvitse ansaita eikä asunnon saantiin vaikuta elämäntapa tai terveydentila. Asunto luo perustan psykososiaaliselle kuntoutumiselle. Ajatuksena on ollut, että kaikki pystyvät asumaan itsenäisesti, kunhan saavat oikeanlaista tukea asumiseen. Itsenäistä asumista harjoitellaan omassa asunnossa. Yhdysvalloissa haja-asuttaminen on ensisijaista ja asiakas voi valita tarjolla olevista vaihtoehdoista sopivimman asunnon. Hän saa tarvittavan avun ja tuen ympärivuorokautisesti hänelle nimetyiltä tiimiltä. Apua ja tukea vähennetään tai lisätään tarpeen mukaan. Asukas sitoutuu siihen, että maksaa osan vuokrasta itse ja tapaa tukitiimiä kerran viikossa. Tukitiimi pitää yhteyttä vuokranantajiin ja huo-

lehtii siitä, että vuokra maksetaan ajallaan. Jos asuntoon aiheutetaan vahinkoa, vuokranantajat saavat korvauksen siitä. (Asunto ensin i.a.)

Retkahtaminen tai psyykkisen tilan heikentyminen nähdään hoidollisena ongelmana, ei asumiseen liittyvänä. Asuminen ja kuntoutus pidetään erillään kuuluvina. Kuntoutumiseen osallistuminen ei ole edellytys asumiselle. Palvelut sovietaan asukkaan kanssa asukaslähtöisesti, joka tarkoittaa, että asukas saa valita mitä palveluita hän ottaa vastaan. Tsemberiksen mukaan valinnanvapaus tuottaa pakkotoimia paremmin motivaation asumiseen ja sitoutumisen kuntoutumiseen. Malli perustuu kuluttajaystävälliseen lähestymistapaan, joka arvostaa voimaantumista ja oikeutta valintoihin. Toiminnan tarkoituksena ei ole pelkäämistään vähentää asunnottomuutta, vaan myös vahvistaa syrjäytyneiden toipumista ja integroitumista yhteiskuntaan. (Asunto ensin i.a.)

Asunto ensin -periaate on otettu käyttöön monissa maissa Suomi mukaan lukien. Suomessa Asunto ensin – periaatteesta on muutamassa vuodessa muodostunut suomalaisen asunnottomuuden poistamiseen tähtäävä keskeinen lähtökohta. (Kaakinen 2013, 17.) Suomessa Asunto ensin -periaatteiksi nimetyt asumispalvelut on toteutettu eri tavalla kuin Yhdysvalloissa, voidaankin puhua mallin soveltamisesta. Yhdysvaltalaisessa mallissa yhtä rakennusta kohden voi olla 20 prosenttia Asunto ensin -periaatteella toimivia asuntoja. Suomessa Asunto ensin – periaatteella toimivat asumispalvelut ovat keskittyneet suurehkoihin tuettuihin asumisyksiköihin, joissa asuminen perustuu vuokrasopimukseen. Yleensä asuntolat tai asumisyksiköt ovat toimineet jo vuosia samalla tontilla ja samassa rakennuksessa. Vähitellen niitä on alettu muuttamaan Asunto ensin -periaatteella toimiviksi. Asumisyksiköissä on peruskalustettuja asuntoja, joissa on kylpyhuone ja keittiösyvennys. Rakennuksissa on valvontakamerat ja kulku asuntoihin tapahtuu henkilökunnan työtilan vierestä. Erona aikaisempaan voidaan pitää sitä, että asumisen laatu ja jatkuvuus ovat parantuneet. Sen lisäksi on luovuttu ennen muuttoja vaadituista päihde- ja mielenterveyskuntoutusjaksoista. (Asunto ensin i.a; Kettunen 2013, 562–569.)

Suomen Asunto ensin – periaatetta on kritisoitu ulkomaisten arvioijien toimesta siitä syystä, että Suomessa on keskitetty suuriin asumisyksiköihin, joihin on

asutettu hyvin moniongelmaisia asunnottomia. Suurimmissa asumisyksiköissä on 125 asuntoa, joissa kaikki asukkaat ovat pitkäaikaisasunnottomiksi määritellyjä. On arveltu, että tällainen järjestelmä aiheuttaa lisää ongelmia. Kokemukset ovat kuitenkin osoittaneet, että ajan kuluessa tilanteet ovat rauhoittuneet ja asettuneet kaikissa asumisyksiköissä. (Kaakinen 2013, 21.) Suomen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma on yksi maailman parhaimpia esimerkkejä, mitä tulee asunto ensin -mallin toimivuuteen. Suomeen on muodostunut viime vuosina asumisyhteisöjä, joissa on pystytty turvaamaan riittävän ja kohdennetun tuen avulla pysyvä asuminen kaikkein vaikeimmassa asemassa oleville pitkäaikaisasunnottomille. (Pleace, Culhane, Granfelt & Knutagård 2015, 9, 11.)

Raitakari ja Juhila (2014) ovat tehneet katsausartikkelin, tavoitteena oli luoda kokonaiskuva Asunto ensin – julkaisuista. Julkaisuja valikoitui mukaan 77 kappaletta. Suurin osa julkaisuista oli keskittynyt tuottamaan tietoa Asunto ensin sovellusten tuloksellisuudesta ja hyödynnettävyydestä rikostaustaisten ja/tai mielenterveys- ja päihdeongelmia omaavien henkilöiden asumisratkaisuksista. Yksisuuntaisesti julkaisuista oli nähtävissä, että Asunto ensin sovellukset tuottavat kustannussäästöjä ja toimivat menestyksekkäästi asunnottomuuden poistamisessa. Olennaista ovat riittävät resurssit ja ammattitaitoinen henkilökunta. Asukkaat ovat olleet tyytyväisiä saamaansa tukeen ja kokeneet elämänlaadun parantuneen. Haasteina nähtiin asuntojen ja asukkaiden mielekkään tekemisen puute, yksinäisyys sekä yhteiskuntaan integroitumisen vaikeus. (Raitakari & Juhila, 2014, 186, 188, 196.)

Housing First Europe (HFE) arviointitutkimuksessa olivat mukana Amsterdam, Budapest, Glasgow, Kööpenhamina ja Lissabon. Mukana olleissa kaupungeissa toimittiin alkuperäisen Asunto-ensin mallin mukaisesti tai mukailen sitä. Haja-asuttaminen oli osoittautunut hyväksi ratkaisuksi myös kaikkein vaikeimmin asutettavien keskuudessa. Asukkaat olivat erittäin tyytyväisiä saamaansa yksilölliseen tukeen, harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta. Tulosten mukaan asuminen omassa asunnossa arvostettiin. Työntekijät kohtasivat asukkaat kunnioitavasti ja empaattisesti ja heille pystytiin rehellisesti kertomaan päihteiden käytöstä ilman, että tarvitsi pelätä asunnon menettämistä. Suurin osa asukkaista

kykeni asumaan itsenäisesti, monista ongelmista huolimatta, kun he saivat asumiseen tarvittavan tuen. Tärkeää oli, että tukea oli saatavilla niin pitkään kuin siihen oli tarvetta. Työntekijöiltä vaadittiin hyvää ammattitaitoa kohdata asiakkaat kunnioittavasti sekä kykyä luoda luotettava suhde asiakkaisiin ja tarjota asiakkaille yksilöllistä tukea. Keskustelu Asunto ensin -mallista tulisi siirtää asunnottomuuden hoitamiseen ja siinä tulisi painottaa sitä, että useinkaan pitkäaikaisasunnottoman kohdalla pelkkä asunnon saaminen ei riitä, vaan asukkaat tarvitsevat tukea, jotta asuminen omassa asunnossa onnistuu. (Busch-Geertsema 2014, 13, 18, 24–26.)

Kööpenhaminan projektissa oli tutkittu työntekijöiden moniammatillisen tuen merkitystä asukkaille, jotka asuivat haja-asutetuissa asunnoissa ja asumisyksikössä. Tanskassa haja-asutetut asunnot ovat ensisijainen vaihtoehto asunnottomuuden hoidossa. Projektissa työskenteli asumisohjaajien lisäksi osittain aikaisesti sairaanhoitaja, psykiatri, päihdetyöntekijä, sosiaalityöntekijä ja työntekijä työvoimatoimistosta. Kokemukset moniammatillisesta tuesta olivat positiivisia. Tuloksissa korostuivat oman asunnon merkitys mutta myös työntekijöiden läsnäolo ja tavoitettavuus. Useat haastateltavat kokivat tärkeäksi työntekijöiltä saatavan tuen arjen asioihin ja yhdessä tekemisen. Asumisyksikössä asuvien asukkaiden keskuudessa huolta herätti se, että samassa asumisyksikössä asui ihmisiä, joilla oli samankaltaisia ongelmia. Samankaltaiset ongelmat toivat mukanaan negatiivisia vaikutuksia. Hyvin tärkeäksi tulokseksi osoittautui se, että intensiivisellä ja moniammatillisella tuella voidaan edesauttaa vaikeasti asutettavien asumista omiin asuntoihin. Tulosten mukaan koskaan ei voida arvioida etukäteen kenen asuminen onnistuu ennen kuin sitä kokeillaan. Asumisyksiköissä sijaitsevat asunnot tulisi varata niille, jotka eivät yksilöllisestä ja intensiivisestä tuesta huolimatta ole kykeneviä asumaan itsenäisesti. (Benjaminsen 2013, 24–27.)

3.2 Asumissosiaalinen työ

Asunto ensin – periaatteella toimivien asumisyksiköiden haasteeksi nousee uusien työmuotojen kehittäminen varsinkin, kun tavoitteena on asumisen pysyvyyden mahdollistaminen ja häätöjen ehkäisy ilman asukkaan päihitteettömyyttä ja kuntoutumistavoitetta. Työn kehittämisessä on tärkeää, että työntekijät, esimiehet ja asiakkaat työskentelevät yhteisten tavoitteiden suuntaisesti. (Johansson, Koski & Tainio 2013, 230.)

Asumissosiaalisen työn käsite on vielä melko vakiintumaton. Asumissosiaalinen työn käsite on syntynyt osana vuosien 2008–2011 pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaa, kuvaamaan työtä, jolla pyritään vastaamaan asumista vaarantaviin tekijöihin. Ensisijaisena tavoitteena on asumisen turvaaminen ja asunnottomuuden ehkäiseminen. Asunto ensin -periaate sallii myös asumissosiaalisen työn minimoinnin, jos asukas niin haluaa. (Granfelt 2013a, 209, 219–223).

Vanhan viertotien kaltaisessa institutionaalisessa yhteisössä asumissosiaalinen työ toteutuu ammattilaisten ja asukkaiden välisenä yksilö-, ryhmä- tai yhteisötasolla tapahtuvana vuorovaikutustyönä. Asumissosiaalinen työ voi tarkoittaa toimintoja, joilla pyritään vahvistamaan asukkaiden kykyä itsenäiseen ja omaehtoiseen asumiseen ja elämäntapaan. Asumissosiaalisen työn avulla pyritään vastaamaan psykososiaalisiin ja käytännön ongelmiin, jotka vaarantavat mahdollisesti asumista. Asumissosiaalisen työllä voidaan tukea asukkaan kuntoutumista niin, että asunnottomuus jää kokonaan ja asunnosta muodostuu koti. Granfelt on kuvailut sitä kotiutumistyöksi. Asumissosiaalinen työ on pääosin konkreettisiin arjen asioihin kohdistuvaa vuorovaikutustyötä. Siinä korostuu taito luoda riittävän luottamuksellinen yhteistyösuhde asukkaan kanssa. Luottamuksellisen suhteen luominen vie aikaa. Monilla asukkailla on saattanut olla pitkään vaikea elämäntilanne, johon liittyy päihde- ja mielenterveysongelmia sekä muita traumaattisia kokemuksia. Usein myös työntekijöiden ja asukkaiden näkemykset tilanteiden vakavuudesta poikkeavat toisistaan. Asumissosiaalisen työn käsite on sisällöltään lähellä psykososiaalisen työn käsitettä. Asumissosiaali-

sessä työssä korostuu ensisijaisesti asuminen. (Hyväri 2013,150; Granfelt 2013a, 219–224; Granfelt 2014, 255.)

Granfelt (2013) on tutkinut asumissosiaalista työtä vuorovaikutustyönä. Tutkimusympäristönä oli asumisyksikön naisten yhteisö. Asumisyksikkö toimi Asunto ensin -periaatteella. Tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla koko yksikön henkilökunta kahteen otteeseen. Keskustelun aiheina olivat työn kuormittavuus, merkitys ja työssä jaksaminen. Granfelt päätyi siihen tulokseen, että asumissosiaalinen työ, joka perustuu vuorovaikutukseen ja läsnäoloon vahvistaa asukkaiden osallisuutta arjen pieniin asioihin. Näitä pieniä asioita olivat ruoan valmistaminen yhdessä, opastaminen terveydenhoidossa, yhdessä asioiminen virastossa tai sitten pieni keskustelu. Pienetkin toipumisen elementit voivat olla alkuna toipumisprosessille joka vahvistaa itsetuntoa ja saattaa auttaa päästämään irti väkivaltaisesta suhteesta. Toipumisen edetessä riippuvuus voi hellittää ja itsetuhoisesta elämäntavasta on mahdollisuus päästä pikku hiljaa irti. Jotta tiedettäisiin mikä sitten on asukaslähtöistä toimintaa, pitäisi työntekijöillä olla aikaa läsnäoloon asukkaiden kanssa. Granfelt näki, että asumissosiaalinen työ on läsnäolotyötä, jossa työntekijät joutuvat kohtaamaan myös raskaita asioita kuten väkivallan uhkaa. Läsnäolon, jakamisen ja toiminnan avulla rakentui kuitenkin jotain syvällisempää, joka mahdollisti tulevaisuuden tavoitteiden asettelu yhdessä asukkaiden kanssa. (Granfelt 2013b, 219–243)

Riikka Haahtela (2013) on puolestaan tutkinut työntekijöiden ja asiakkaiden kohtaamia asumisyksikössä. Haahtela teki osallistavan havainnointitutkimuksen olemalla mukana asumisyksikön arjessa. Kohderyhmäksi oli valikoitu asukkaat, jotka eivät kyenneet asumaan tavallisessa tukiasunnossa tai omassa asunnossa itsenäisesti. Heidän toimintakykynsä oli laskenut niin, että he tarvitsivat asumisyksikön tarjoamaa tehostettua tukiasumista. Kysymyksessä oli kaikkein vaikeimmin asutettavissa olevat asunnottomat naiset. Naisten asunnottomuus oli jatkunut jo pitkään ja oli vaarassa pitkittyä. Analyysin kohteena olivat työntekijöiden ja asiakkaiden väliset vuorovaikutustilanteet. Haahtela kutsui niitä vuorovaikutusepisodeiksi. Tuloksena oli erilaisia kategoriapareja, joissa käytiin keskustelua ja jatkuvaa rajanvetoa asiakkaiden ja työntekijöiden oikeuksista sekä velvollisuuksista. Tutkimus osoitti sen, kuinka asiakkaiden ja työntekijöiden

kohtaamisissa sovellettiin sekä portaikkomallia että Asunto ensin – periaatetta tilanteiden mukaan. Molemmat mallit sisälsivät kuntouttavan työtteen, jossa keskeistä oli vuorovaikutus, läsnäolo ja yhdessä tekeminen. (Haahtela 2013, 118, 202–205.)

3.3 Yhteisö ja yhteisöllisyys

Yhteisö ja yhteisöllisyys tarkoittavat ihmisille eri asioita ja niiden määrittelemisen ei ole helppoa. Voidaan kuitenkin ajatella, että useimpien ihmisten mielissä niihin liittyy positiivisia merkityksiä. Yhteisöön ja yhteisöllisyyden kokemukseen liittyy yhdessäolo, yhteisyys ja vuorovaikutus. Perinteisten yhteisöjen rinnalle on syntynyt myös uudenlaisia yhteisöjä tietoliikenneverkkojen kautta. (Saastamoinen 2009, 35–36, 46.) Tässä opinnäytetyössä tarkastelemme yhteisöä ja yhteisöllisyyttä Vanhan viertotien asumisyksikön näkökulmasta.

Yhteisöjä on jaoteltu luonnollisiin ja institutionaalisiin yhteisöihin. Institutionaalisilla yhteisöillä tarkoitetaan erityyppisiä auttamis-, hoiva-, terapia-, kasvatus- ja kuntoutusinstituutioita. Institutionaaliseksi yhteisöksi voidaan määritellä mikä tahansa hoito- ja kasvatustila, joka pyrkii parantamaan asiakkaiden tilaa tarjoamalla mahdollisuuksia osallistua yhteisön toimintaan. Jäsenyys institutionaalisessa yhteisössä ei ole aina vapaaehtoista, eivätkä jäsenet voi useinkaan vaikuttaa, kenestä tulee yhteisön jäsen ja kuka lähtee pois. Siellä voidaan käydä rajankäyntiä, ketkä sinne kuuluvat ja ketä voidaan auttaa. Hyvän yhteisön tunnusmerkkejä ovat demokraattisuus, oikeudenmukaisuus ja sallivuus. Toiminta on avointa ja oikeudenmukaista. Vaikka vertaisyhteisöjä on syytä tarkastella kriittisestikin, on hyvä muistaa, että ne tarjoavat jäsenilleen turvallisuuden ja samanlaisuuden kokemuksia. (Raitakari 2008, 223–224.)

Vantaan päihdehuollon kuntouttavissa asumispalveluissa kehitettiin vuosina 2006–2007 osahankkeena asukastyön yhteisöllisyyttä ja vertaistuen käyttöä. Tavoitteena oli luoda toimintakulttuuri, jossa työntekijöiden rooli olisi aiempaa ohjauksellisempaa ja asukkaat pääsisivät vaikuttamaan asumispalveluiden kehittämiseen ja toteutukseen. Asukkaiden osallisuutta vahvistettiin arjen toiminnissa, johon kuuluivat yhteisökokoukset ja asukasryhmien vakiinnuttaminen.

Asukkaiden mukaan tulemista tukivat heidän kuuleminen, itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen ja tasavertainen kohtaaminen. Ryhmiin osallistuminen vahvisti yhteisöllisyyttä, ryhmähenkeä ja sosiaalisia taitoja. Sen lisäksi osallistuminen tuki omaa raittiutta kun tilalle tuli muuta ajateltavaa. Tärkeäksi koettiin, että sääntöjä oli mahdollisimman vähän, mutta niistä pidettiin kiinni. Yhteisö tarjosi turvallisen paikan, missä voi vahvistaa asumisvalmiuksia ja hankkia taitoja, joita tarvitaan itsenäiseen selviytymiseen yhteiskunnassa. Vertaistuki näyttäytyi toisten asukkaiden auttamisena, heidän hyvinvoinnista huolehtimisena, jutteluna ja kaverina olemisena. Puhuminen omista asioista ja kokemuksista toisille asukkaille oli vierasta. Henkilökohtaisista asioista puhuttiin enemmän työntekijöille kuin asumisyhteisön jäsenille. Asukkaiden luottamus ammattiapuun oli vahva. Vertaistuen mahdollisuutta rajasi myös se, millainen asukkaan oma elämäntilanne oli ja miten paljon voimavaroja se vei. (Råman & Forsman 2007, 58–69.)

Hyväri (2013) on tutkinut ammattikorkeakouluopiskelijoiden opinnäytetöitä, joissa on kuvattu asukkaiden kokemuksia asumisyksiköiden toiminnasta. Opinnäytetöissä nousi esille, että osallistumista erilaisiin yhteisöpalaverihin, ryhmätoimintoihin ja harrastustoimintaan pidettiin hyvin tärkeänä. Yhteisölliseen toimintaan suostuteltiin sekä veloitettiin. Yhteisöön osallistuminen tarkoitti opinnäytetöissä toiminnallisia tekijöitä kuten osallistumista ryhmätoimintaan. Osallisuuden yhdistettiin turvallisuus, rauha ja yksityisyyden suoja, sekä sosiaaliset suhteet asumisyksiköiden sisällä ja niiden ulkopuolella. Vertaissuhteet nähtiin kuntouttavana ja yksilöllistä selviytymistä tukevana asiana. Asiakkaan oma aktiivisuus ja toiminnallisuus olivat keskeisessä merkityksessä kuntoutumisen kannalta. (Hyväri 2013, 134–152.)

Yhteisöllisyys ja yhteisöt kuuluvat ihmisten välillä tapahtuvaan vuorovaikutukseen ja toimintaan. Yhteisöllisyys ei muodostu irrallisista tai satunnaisista kohtauksista, vaan siihen liittyvät pysyvät sosiaaliset suhteet, jotka ovat merkityksellisiä. Yhteisöllisissä suhteissa voidaan rakentaa identiteettiä ja ne ovat tärkeitä identiteetin kannalta. Minuuden työstämisen vaiheessa yhteisöihin voidaan tuntee yhtä hyvin yhteenkuuluvuutta kuin etäisyyttäkin. Ennen kuin on valmis liittymään uuteen yhteisöön ja omaksumaan sen mukanaan tuomia asioita, voi

joutua tarkastelemaan elettyä elämää. Oman elämän tarkastelu on mahdollista keskustelujen kautta tulevissa samaistumiskokemuksissa. Uuden yhteisön suhteista saatetaan pyrkiä luomaan samanlaisia kuin aikaisemmat suhteet ovat olleet. Samaistumiskokemukset mahdollistavat aikaisemmin opittujen tapojen muuttamisen, jos siihen on halua. (Hyväri 2001, 87–89.)

Yhteisöllisyys on sosiaalista pääomaa, aineetonta hyödykettä, jota yksittäinen ihminen ei voi omistaa. Sosiaalinen pääoma kuvaa ihmisten välisiä sosiaalisia suhteita ja niissä syntyvää luottamusta ja vastavuoroisuutta. Puhutaan mehengestä eli johonkin kuulumisen tunteesta. Me-henkeä lisäävät erilainen yhdessä tekeminen ja toiminta. Ihmisryhmät, kansat ja yhteisöt muodostavat alustan yhteisöllisyydelle. Yhteisöllisyydessä syntyneet sosiaaliset suhteet antavat ihmisille mahdollisuuden järjestää toimintaansa haluttujen tavoitteiden saavuttamiseksi. (Hyyppä 2002, 50; Hyyppä 2005, 19.)

3.4 Asiakslähtöisyys

Vanhalla viertotiellä toiminnan lähtökohtana on asiakslähtöisyys. Asiakslähtöisyys on sosiaali- ja terveydenhuollossa normatiivinen periaate, jonka perustana on ihmisarvon kunnioitus. Asiakslähtöisyyden periaate on kirjattu myös sosiaalihuollon lainsäädäntöön 30.12.2014/1301. Lain tarkoituksen on ollut edistää asiakslähtöisyyttä ja asiakassuhteen luottamuksellisuutta sekä oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa. Sosiaalihuoltoa toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide ja muutokin kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan. Asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Sama koskee hänen sosiaalihuoltoonsa liittyviä muita toimenpiteitä. Asiakasta koskeva asia on käsiteltävä ja ratkaistava siten, että ensisijaisesti otetaan huomioon asiakkaan etu. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000. 30.12.2014/1301.)

Sosiaalityössä eettinen, asiakasta arvostava työskentelytapa toteutuu tai ei toteudu jokaisessa asiakastilanteessa ja kohtaamisessa. Kohtaaminen konkretisoituu ja syntyy asiakkaan ja työntekijän välisessä suhteessa. (Laitinen &

Kempainen 2010, 138.) Ihmisarvon kunnioitus ja ihmisistä välittäminen on asiakaslähtöisyyden perustana. Asiakaslähtöisyys voidaan katsoa koostuvan itsemääräämisoikeudesta, osallistumisesta, tasavertaisesta vuorovaikutuksesta ja tiedonsaannista. Tänä päivänä asiakaslähtöisen työskentelytavan haasteeksi nousevat resurssien puute, rutiinit, kiire, asiantuntijalähtöisyys ja asenneongelmat. (Järnstöm 2011, 45.)

Asiakaslähtöisyys on kuin talon rakentamista yhdessä. Talolla viitataan vuorovaikutukseen, kummallakin osapuolella on paljon materiaalia taloa varten ja niitä on sovittava yhteen. Jokainen asiakas on erilainen ja vuorovaikutus on rakennettava jokaisen asiakkaan kohdalla erikseen. (Vilen, Leppämäki ja Ekström 2005, 31.) Laitisen ja Pohjosen (2010, 52) mukaan sosiaalityön asiakassuhde on aina vuorovaikutussuhde, jossa kasvokkain tapahtuva vuorovaikutus liittyy laajempiin vaikutussuhteisiin. Siinä mielessä asiakaslähtöisyys jäsentyy sosiaalisena kysymyksenä, työntekijän ja asiakkaan tapaamisessa kohtaavat myös yhteiskunnalliset, kulttuuriset ja ajallis-paikalliset tekijät. Sosiaalityössä on tärkeää kohdata ihminen sosiaalisena toimijana, joka on yhteydessä yhteiskuntaan.

Se, kuinka arvoja, etiikkaa, lainsäädäntöä ja taloutta painotetaan, muovaa osaltaan arvokkaan kohtaamisen synnyn edellytykset. Samoin ne herättävät eettisiä pohdintoja ja raamittavat työtä. Joskus nämä rakenteet saattavat olla ristiriidassa yksittäisten työntekijöiden näkemysten ja eettisten sitoumuksien kanssa. Tästä syystä on tärkeää tunnistaa toimintaa kehystävien tekijöiden merkitys ja niiden väliset suhteet. Jotta asiakkaan arvokas kohtaaminen tulisi mahdolliseksi, arvojen ja etiikan, lainsäädännön, talouden sekä palveluiden on oltava vuorovaikutuksessa ja toiminnallisesti tasapainossa. Mikäli vuorovaikutus puuttuu tai jokin neljästä osa-alueesta saa toisiin osa-alueisiin nähden liian suuren painoarvon, asiakkaan eettinen kohtaaminen hankaloituu tai jopa estyy kokonaan. Jos lainsäädäntö velvoittaa kuntaa toimimaan, mutta taloudellisesti se ei onnistu, haastaa se toiminnan arvoja ja etiikkaa. (Laitinen & Kempainen 2010, 146–147.)

Asiakkaat haastavat sosiaalityön arvo-osaamista. Asiakkaiden elämäntilanteet ovat monimutkaisia, psyykkisesti ja emotionaalisesti kuormittavia. Sosiaalityön pyrkimys kokonaisvaltaisuuden saavuttamiseksi asiakkaan asiassa edellyttää aikaa, useita kohtaamisia sekä ennen kaikkea luottamusta, jotta asiakas uskaltuu muuttamaan omaa elämäänsä. Nämä tavoitteet ovat usein ristiriidassa sen kanssa, mitä kunnallinen toimintaympäristö edellyttää. Sosiaalityön kehittämishankkeissa erityisesti nuoret asiakkaat nostivat esille sen, että sosiaalityöntekijät olivat motivoituneet auttamaan heitä, mutta nuorilta saatettiin odottaa tuloksia liian nopeassa aikataulussa. (Laitinen & Kempainen 2010, 150.)

Asiakaslähtöisyyttä voi ehkäistä myös työntekijän liiallinen asiantuntikeskeisyys ja vallan käyttö. Puhutaan asiantuntijavallasta, johon tänä päivänä suhtaudutaan jo kriittisesti mutta jota edelleenkin esiintyy työntekijöiden puheissa ja toimintatavoissa. Valta ilmenee eräänlaisena yksinpuheluna, jossa toimintaa ohjaavat opitut teoriat, rutiinit, ammattitermit ja päätelmät, joita asiakkaasta tehdään vähäisin perustein. Autetaan ja valistetaan yli sen, mitä asiakas kykenee ottamaan sillä hetkellä vastaan. Toiminnasta puuttuu luovuus ja herkkyys. (Mönkkönen 2007, 56–61.)

3.5 Osallisuus ja osallistuminen

Vanhan viertotien toiminnan tavoitteena on vahvistaa asukkaiden osallisuutta omaan elämään, lähiyhteisöön ja yhteiskuntaan. Osallisuus on monitahoinen ja vaikeasti rajattava käsite. Sen läheisiä käsitteitä ovat osallistuminen ja osallistaminen. Osallisuus on osallistumista syvempi ja laajempi toiminnan muoto, joka edellyttää sitoutumista asiakkaan ja työntekijän välillä. Parhaassa tapauksessa asiakkaan ja työntekijän välille rakentuu yhteistyösuhde, jossa tavoitteet asetetaan aidosti yhdessä. Osallisuus vaatii onnistuakseen luottamusta, tiivistä vuorovaikutusta, avoimuutta ja kuulluksi tuleamista. Osallisuuden vastakohtana voidaan pitää osattomuutta. (Pohjola 2010, 58–60; Laitinen & Niskala 2013, 13.) Osallisuus on osa osallistumisen prosessia, joka voidaan määritellä myös tunteeksi. Osallisuus on keino, jonka avulla luodaan ja edistetään asiakkaiden elämänhallintaa, sitoutumista ja vastuullisuutta. (Kananoja, Niiranen & Jokiranta 2008, 203.)

Sosiaalityössä työntekijöiden työhön kuuluu puolestaan osallistaminen. Sosiaalityön kontekstissa osallistaminen tarkoittaa työntekijän keinoa aktivoida ja kannustaa asiakkaita osallistumaan, sitä kautta saamaan kokemuksia osallisuuden tunteesta. Osallistamisessa asiakkaan osallistumisen tarpeen näkee työntekijä. (Särkelä-Kukko 2014, 35.)

Osallistuminen on ihmisten välistä vuorovaikutuksellista toimintaa. Osallistuminen voi olla osallistumista johonkin toimintaan esimerkiksi harrastukseen. Osallistumiselle on olennaista vapaaehtoisuus ja omakohtainen halu osallistua. Asiakkaan osallisuutta korostetaan nykyään sosiaali- ja terveystalveissa. On todettu, että palveluiden käyttäjien mielipiteet jäävät usein marginaaliin. Niitä ei huomioida riittävän hyvin. Asiakkaan osallisuus kuvaa asiakkaan kokemusta ja aitoa osallistumista kun taas asiakaslähtöisyys organisaation ja työntekijöiden toimintatapaa. (Närhi, Kokkonen & Matthies 2013, 118–119.) Osallisuuteen liittyy olennaisesti vaikuttamisen mahdollisuus.

Närhi ym. (2013) ovat tutkineet nuorten aikuisten miesten osallisuuden ja toimijuuden reunaehtoja sosiaali- ja työvoimapalveluissa. Tuloksista oli nähtävissä muun muassa se, että mitä organisaatiolähtöisempää palvelu on, sitä heikompaa oli asiakkaan toimijuus. Palvelut, joissa nuorille tarjottiin todellisia vaihtoehtoja ja oltiin aidosti heistä kiinnostuneita, toimijuus muuttui vahvemmaksi ja aktiivisemmaksi. (Närhi ym. 2013, 116–144)

Osallisuus on myös terveyttä edistävä tekijä, yksilötasolla se on keskeinen voimavaroja lisäävä tekijä. Vahva osallisuuden kokemus mahdollistaa motivaation muutokseen. Osallisuutta vahvistaa hyvä perusterveys ja turvallisuuden tunne. Tärkeitä ovat elämänhallinnan taidot, sosiaaliset taidot ja hyvä itsetunto. Myönteinen kokemus hyvinvointi- ja peruspalveluista vahvistaa myös osallisuuden tunnetta. (Rouvinen-Wilenius, Aalto-Kallio, Koskinen-Olloqvist & Nikula 2011, 56–59.)

Puhe asiakkaan osallistumisesta on jäänyt pitkälti yleiselle tasolle. On katsottu riittäväksi, että asiakas on mukana prosessissa, häntä kuullaan ja hänen palvelutarpeensa kirjataan ylös. Osallistumisen ehdot eivät välttämättä lähde asiak-

kaasta vaan järjestelmä asettaa ehdot ja intressit. Asiakas on mukana, mutta hänen roolinsa jää ohueksi. Pahimmassa tapauksessa asiakas on sivustaseuraaja. Asiakkaan todellinen subjektiisuus ja osallisuus perustuvat siihen, että asiakas nähdään oman elämänsä parhaana asiantuntijana. Asiakas voidaan nostaa palveluiden kehittäjän asemaan, joka reflektoi ja tutkii palveluiden toimintaa. (Pohjola 2010, 58–60.)

Laitila (2011) on tarkastellut väitöskirjatutkimuksessaan päihde- ja mielenterveyspalveluiden asiakkaiden ja työntekijöiden kokemuksia osallisuudesta ja asiakaslähtöisyydestä. Laitilan mukaan osallisuus voi toteutua kolmella eri tasolla, asiakkaan omassa hoidossa ja kuntoutuksessa, palveluiden kehittämisessä ja järjestämisessä. Palveluiden käyttäjien osallisuus tarkoittaa sitä, että asiantuntijavallasta luovutaan ja asiakkaiden asiantuntijuus ja kokemus otetaan käyttöön. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että työntekijät ovat valmiita reflektoimaan omaa työtään, ovat alttiita palautteelle ja arvioinnille. Luottaminen asiakkaan asiantuntemukseen edellyttää työntekijöiltä myös asennemuutosta, valtaa ja vastuuta jaetaan asiakkaiden kanssa. Tarvitaan myös erilaisia osallistumisen ja osallisuuden muotoja, koska kaikilla ei ole halua tai motivaatio osallisuuteen tai osallistumiseen. Fyysinen ja psyykinen vointi voivat vaikuttaa kykyyn olla osallistujana. (Laitila 2011, 8–9)

Laitilan mukaan asiakaslähtöisellä toiminnalla voidaan vaikuttaa osallisuuteen. Asiakaslähtöistä toimintaa on myös perusteltu rajoittaminen ja rajojen asettaminen. Rajoitusten sisällä on myös mahdollisuus osallisuuden kokemiseen, kunhan se on tehty asiakasta kuunnellen ja neuvotellen. Asiakaslähtöistä yhteistyösuhdetta kuvaa kokonaisvaltaisuus, ihmisarvon kunnioittaminen ja yksilöllisyys. Asiakaslähtöisesti toimivassa organisaatiossa on mahdollisuus vertaistukseen, riittävään ja ymmärrettävään tiedonsaantiin, joustavuuteen ja mahdollisuus osallistua mielekkääseen toimintaan. Tosin väitöskirjassa tuli esille asiakkaiden näkemyksiä siitä, ettei asiakaslähtöisyys kuulu päihde- ja mielenterveys-työhön, tai se on lähinnä retoriikkaa. (Laitila 2011, 10–11)

Haahtela (2008) on tutkinut asunnottomien naisten identiteettien ja osallisuuden odotuksia kuntoutumiseen tähtäävässä palveluketjussa. Naistyön tarkoituksena

oli tarjota hyvin vaikeissa olosuhteissa eläville naisille erilaisia palveluita arjessa selviytymiseen. Matalan kynnyksen paikkoina ne tarjosivat naisille monipuolisia, osallisuutta vahvistavia toimintoja. Palveluketju muodostui tukipisteestä, valmennuskeskuksesta sekä valmentavasta ja kuntouttavasta koulutuksesta. Tulosten mukaan osallisuuden odotukset näyttäytyivät eri tavoin eri palveluissa. Tukipisteessä osallisuus oli arkisten asioiden hoitoa ja toimintaan osallistuminen riippui omasta orientaatiosta. Naiset pystyivät itse määrittelemään oman osallisuuden tason. Naisilla oli oikeus osallistua toimintaan, mutta heillä ei ollut kuntoutumiseen liittyviä velvollisuuksia. Naiset saivat itse päättää, haluavatko he muutosta omaan elämäänsä. Valmennuskeskuksessa osallisuus nähtiin motivoitumisena, jossa naisille rakennettiin toimintaan osallistujan identiteettiä. Toimintaan osallistuminen toi mukanaan myös enemmän velvollisuuksia, toimintaan tuli osallistua motivoituneena ja päihteettömänä. Osallistuminen valmentavaan ja kuntouttavaan koulutukseen, toi puolestaan mukanaan yhteiskuntaan liittyviä oikeuksia. Naiset saivat oppia työelämään liittyviä taitoja ja tietoja, jotka lisäsivät pärjäämistä yhteiskunnassa. Samanaikaisesti naisten velvollisuudet kasvoivat, heiltä vaadittiin aktiivista osallisuutta oman elämänsä suunnitteluun ja muutoksen tavoitteluun. (Haahtela 2008, 224–249.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää miten asukkaat kokevat asumisen Vanhalla viertotielä. Tavoitteena on tuottaa tietoa millainen suhde asukkailla on asumisyhteisöön sekä miten osallisuus ja asiakaslähtöisyys näyttäytyvät asukkaiden arjessa ja asumisessa.

Tutkimuskysymykset:

- 1) Millainen suhde asukkailla on asumisyhteisöön ja mitkä tekijät siihen vaikuttavat?
- 2) Miten asiakaslähtöisyys toteutuu?
- 3) Millaista on osallisuutta tukeva toiminta?

Opinnäytetyömme keskittyy Vanhan viertotien asumisyksikköön ja siellä asuviin asukkaisiin. Opinnäytetyömme on luonteeltaan laadullinen. Tavoitteet ja aihe ovat määritelleet tutkimusmenetelmän valinnan. Ajattelimme, että laadullinen tutkimusmenetelmä sopii siihen parhaiten, koska tarkoituksena on saada selville asukkaiden kokemuksia asumisyksikön toiminnasta ja suhteista yhteisöön. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2009,161–164) mukaan laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Laadullisessa tutkimuksessa suositaan ihmisiä tiedon keruun välineenä, valitaan kohdejoukko tarkoituksenmukaisesti, käsitellään tapauksia ainutlaatuisina ja tulkitaan aineistoa sen mukaan. Tutkimus on kokonaisvaltaista tiedon hankintaa ja aineisto koostaan todellisessa tilanteessa. Aineiston hankinnassa käytetään metodeja, joissa haastateltavan ääni pääsee esille. Kun haluamme saada selville, mitä ihminen ajattelee tai miksi hän toimii jollakin tietyllä tavalla, on viisasta ja tehokkainta kysyä asiaa häneltä itseltään. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 72; Eskola & Vastamäki 2010, 26.) Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tekemään yleistyksiä. Niissä pyritään muun muassa ymmärtämään tiettyä toimintaa, kuvaamaan jotain ta-

pahtumaa tai ilmiötä. Tämän takia on tärkeää, että tietoa kerätään henkilöiltä, jotka tietävät tutkittavasta asiasta mahdollisimman paljon tai heillä on kokemusta asiasta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85.)

4.2 Aineiston keruu ryhmä- ja yksilöhaastatteluilla

Toteutimme aineiston keräämisen ryhmä - ja yksilöhaastattelujen avulla. Ryhmähaastattelulla tarkoitetaan haastattelua, johon osallistuu useita haastateltavia ja mahdollisesti myös useampia haastatteliijoita. Ryhmähaastattelun etuna on, että siinä voi tulla esille tietoa enemmän kuin yksilöhaastattelussa. Osallistujille herää muistikuvia, he voivat tukea ja rohkaista toisiaan ja esille tullut tieto saattaa olla erilaista kuin yksilöhaastattelussa. Meidän tavoitteena oli saada aikaan asukkaiden kesken mahdollisimman vapaamuotoinen keskustelu, joka pohjautui ennalta sovittuihin teemoihin (Liite 3). (Eskola & Suoranta 2008, 94 – 97.)

Yhdistimme ryhmähaastattelun ja teemahaastattelun, teemahaastattelu voidaan määritellä puolistrukturoiduksi haastatteluksi, mikä tarkoittaa sitä, että se on lomakehaastattelun ja strukturoimattoman haastattelun välimuoto. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä siksi, että haastattelun aihepiirit, teema-alueet ovat kaikille samat. Teemahaastattelussa haastattelu kohdennetaan ennalta valittuihin teemoihin, joista keskustellaan. Teemahaastattelu mahdollistaa myös uuden ja ennalta odottamattoman tiedon saannin. Teemahaastattelua suunniteltaessa pitää kuitenkin muistaa, että tärkeimpiä tehtäviä on haastattelu-teemojen huolellinen suunnittelu. (Hirsjärvi ja Hurme 2008, 48–49, 61.)

Laadimme teema-alueet tutkimuskysymysten perusteella. Teemoja mietittäessä on hyvä muistaa tutkimuskysymykset, joihin on hakemassa vastauksia. Tutkimusongelma kietoo kokonaisuuden yhteen ja tätä kautta mahdollistuu erilaisten kysymysten esittämisen. (Eskola & Vastamäki 2010, 35.) Osallistuva havainnointi olisi voinut olla mielenkiintoinen tapa kerätä aineistoa mutta molempien opinnäytetyöntekijöiden ollessa kokoaikaisessa työssä, se tuntui mahdottomalta ajatukselta. Käydessämme asumisyksikössä teimme havaintoja ja muistiinpanoja työntekijöiden ja asukkaiden välistä vuorovaikutusta ja yleisestä tunnelmasta. Muistiinpanot ja havainnot ovat jollain tapaa lisänneet ymmärrystä haas-

tatteluissa esille tullee asioihin. Tutkimussuunnitelmassa meillä oli vielä tavoitteena, että saamme kerättyä aineiston ryhmähaastatteluiden avulla. Pyytäessämme asukkaita mukaan haastatteluun saimme nopeasti huomata, että useimmat heistä eivät halunneet osallistua ryhmähaastatteluun. Alasuutarin (2014) mukaan ryhmähaastatteluja saatetaankin vierastaa, koska ajatellaan, että ihmiset eivät uskalla puhua omista henkilökohtaisista asioistaan muiden läsnä ollessa avoimesti ja rehellisesti. Ajatellaan myös, että ihmiset puhuvat pinnallisesti ja saattavat peitellä ryhmässä olemassa olevia ristiriitoja. (Alasuutari 2014, 153.)

Ensimmäinen ryhmähaastattelu järjestettiin 3.9.2014 klo 18.00 Vanhan viertotien askarteluhuoneessa. Edellisellä viikolla olimme jakaneet jokaisen asukkaan postilaatikkoon (98 kpl) tiedotteen (Liite1) ryhmäkeskustelun ajasta ja keskustelun sisällöstä. Tiedotteessa olimme myös kertoneet mahdollisuudesta osallistua yksilöhaastatteluun. Sen lisäksi olimme kutsuneet henkilökohtaisesti asukkaita mukaan keskusteluun käydessämme asukas- ja kerroskokouksissa kevään ja kesän aikana. Olimme sopineet etukäteen, että otamme keskusteluun mukaan kaikki halukkaat. Osallistumiselle ei ollut mitään kriteerejä. Asumisyksikön työntekijöistä osa arveli etukäteen, että meidän voisi olla vaikea saada haastateltavia mukaan.

Ryhmähaastatteluun 3.9.2014 osallistui viisi asukasta, kaksi naista ja kolme miestä. Tarjolle olimme laittaneet kahvia ja pientä syötävää. Ennen haastattelun aloittamista kerroimme vielä opinnäytetyön aiheen, tavoitteet, miten saatua aineistoa tullaan käyttämään ja sen, ettei kenenkään henkilöllisyys ole tuloksista tunnistettavissa. Korostimme vielä sitä, että osallistuminen ei vaikuta mitenkään asumiseen. Emme kysyneet haastateltavilta mitään taustatietoja. Jokainen haastatteluun osallistunut allekirjoitti suostumuksen keskusteluun osallistumisesta ja siitä, että saamme käyttää heidän kertomaansa aineistona opinnäytetyössä.

Kerroimme haastateltaville, että aineisto tullaan hävittämään, kun olemme saaneet opinnäytetyön valmiiksi. Varmistimme vielä ennen aloittamista, että kaikille sopi keskustelun nauhoittaminen. Perustelimme sen sillä, että aineiston purka-

minen olisi helpompaa, eikä meidän tarvitse keskittyä kirjoittamaan vastauksia ylös. Keskustelu kesti reilun tunnin. Tunnelma oli alkuun ehkä hieman jännittänyt puolin ja toisin mutta keskustelun edetessä osallistujat selvästi rentoutuivat. Osallistujat olivat aidon tuntuisesti kiinnostuneita toistensa ajatuksista. Ajatukset herättivät runsastakin keskustelua. Omasta mielestämme keskustelu oli vuorovaikutteista. Asukkaiden mielipiteet asumisesta, ryhmistä ja yhteisöstä toivat keskusteluun monenlaisia näkökulmia.

Ryhmähaastatteluilla saatava lisähyöty- uudet oivallukset syntyvät osallistujien välisessä vuorovaikutuksessa. Keskustelun vetäjän taidoista riippuu saatavan informaation laatu. Vetäjän tulisi osata hienotunteisesti kontrolloida sitä, että kaikki osallistujat rohkaistuisivat ottamaan osaa keskusteluun. Vaarana voi olla, että yksi tai kaksi henkilöä hallitsee keskustelua, eivätkä varautuneemmat uskalla puhua vapautuneesti. Keskustelussa, joka tapahtuu kasvotusten, on myös hyvä pitää mielessä ihmisten taipumus vastata siten, että he itse näyttäytyvät edullisessa valossa. Puhutaan sosiaalisen suotavuuden aiheuttamista vaikutuksista. Tätä vaikutusta voi yrittää välttää korostamalla keskustelun luottamuksellisuutta. (Robson 2001,140–143.) Meidänkin tehtäväksi jäi keskustelussa huolehtia siitä, että kaikki saisivat sanotuksi oman mielipiteensä. Kohdistimme kysymyksiä myös hiljaisimmille osallistujille. Haastatteluiden tekemisessä vaikeimmaksi osoittautui työroolista irrottautuminen. Oli vaikeaa pysytellä kuuntelijan roolissa ja olla ottamatta kantaa keskusteluiden sisältöön.

Ryhmähaastattelun jälkeen totesimme, että olisi hyvä saada aineistoa lisää. Päätimme, että menemme vielä mukaan erilaisiin ryhmiin ja kerroskokouksiin. Henkilökunnan avulla saimme tietoa milloin ja missä ryhmät kokoontuvat. Ryhmissä kerroimme opinnäytetyöstämme ja siitä, että haluaisimme haastatella halukkaita joko ryhmässä tai erikseen. Seitsemän asukasta ilmoittautui mukaan, mutta kaikki halusivat tulla haastatteluun yksin. Haastattelut toteutettiin joko Vanha viertotien yleisissä tiloissa tai haastateltavien kotona, heidän omasta ehdotuksestaan. Kaksi haastattelua teimme yhdessä ja loput viisi teimme erikseen. Yksilöhaastatteluiden aloittaminen tapahtui samalla tavalla kuin ryhmähaastattelun aloitus. Haastattelut kestivät 45 minuutista tuntiin. Häiriötekijöitä ei esiintynyt yhdessäkään haastattelussa. Ryhmä- ja yksilöhaastattelujen sisältö ei

poikennut merkittävästi toisistaan. Meidän pyrkimyksenä oli pitää haastattelut keskustelunomaisina. Kaiken kaikkiaan haastateltavia oli 12, kuusi naista ja kuusi miestä.

4.3 Aineiston analyysi

Laadullisen tutkimuksen aineisto on usein hajanainen. Analyysin avulla hajanaisesta aineistosta pyritään luomaan mielekäs, selkeä ja yhtenäinen kokonaisuus kadottamatta kuitenkaan sen sisältämää informaatiota. Analyysin perusteella on mahdollista tehdä selkeitä ja luotettavia johtopäätöksiä tutkittavasta ilmiöstä. Tavoitteena on tietoarvon lisääminen. Laadullinen aineisto hajotetaan aluksi osiin, käsitteellistetään, jonka jälkeen siitä kootaan uusi looginen kokonaisuus. Laadullista aineiston analysointia tapahtuu tutkimusprosessin jokaisessa vaiheessa. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 108.)

Aineiston keräämisen jälkeen litteroimme haastattelut. Aineistoa kertyi 55 sivua rivivälillä 1, fontilla Arial 12. Litteroinnin yhteydessä poistimme nimet ja kohdat joista olisi voinut tunnistaa haastateltavan. Aloitimme analyysin teon aineistolähtöisen analyysin mukaan, jonka Miles ja Huberman (1994) ovat kuvanneet kolme vaiheiseksi prosessiksi. Ensimmäisessä vaiheessa pelkistimme aineiston, joka tarkoitti käytännössä sitä, että aloimme etsiä tutkimuskysymysten kannalta oleellista tietoa aineistosta. Määrittelimme analyysiyksiköksi ajatuskokonaisuuden, jonka jälkeen luimme materiaalin useaan otteeseen läpi, yhdessä ja erikseen. Lukemisen yhteydessä merkitsimme erivärisillä korostuskynillä ajatuskokonaisuudet, jotka liittyivät tutkimuskysymysten teemoihin. Toisessa vaiheessa ryhmittelimme huolellisesti teemakysymysten alle samanlaiset ja erilaiset vastaukset. Tämän jälkeen muodostimme yli 600 alkuperäisilmauksesta, pelkistettyjä ilmauksia, jotka yhdistimme alaluokiksi. Alaluokista muodostimme yläluokkia, jotka yhdistimme vielä pääluokiksi. Kolmannessa vaiheessa siirryimme teoriaohjaavaan analyysiin jossa muodostimme pääluokista teorian avulla kolme yhdistävää luokkaa. Yhdistäviksi luokiksi muodostuivat asukkaiden kokemukset suhteesta yhteisöön (Liite 4), asiakaslähtöisyys sekä osallisuus ja osallistuminen. Tarkastelimme aineistoa yhteisöllisyyden, asiakaslähtöisyyden ja osalli-

suuden teorian pohjalta. Teoriaohjaavassa analyysissä on teoreettisia yhteyksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 97,108–117.)

4.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimusta tehtäessä on tärkeää kiinnittää huomiota eettisiin periaatteisiin kuten tutkimuslupiin. Esitimme Helsingin kaupungin Sosiaali- ja terveystieteiden myöntämisen tutkimusluvan haastateltaville ennen haastattelujen aloittamista. Eettisistä periaatteista tärkeimpinä ovat itsemääräämisoikeuden ja yksityisyyden kunnioittaminen. Kerroimme tutkimukseen osallistuville tutkimuksen tarkoituksen ja tavoitteet sekä kaiken muun mahdollisen tiedon, jotta he pystyivät harkitsemaan ovatko he halukkaita osallistumaan tutkimukseen. Mielestämme asukkaiden itsemääräämisoikeus toteutui, kun he saivat päättää itse osallistumisestaan. Korostimme myös osallistumisen vapaaehtoisuutta. Arvostimme asukkaiden tekemää päätöstä, emmekä lähteneet suostuttelemaan ketään mukaan. (Kuula 2006, 124–126, 134–136; Kokko 2011, 302–307; Ruusuvuori & Tiittula 2005, 17.)

Olemme saaneet hankkeen toimijoilta luvan siihen, että voimme käyttää asumisyksikön nimeä opinnäytetyössä. Tutkittavien yksityisyyden kunnioittaminen alkaa jo tutkittavien rekrytointi vaiheessa. Tutkijan tulee huolehtia siitä, että tutkimukseen osallistuvien tunnistettavuus on estetty. Tunnistettavuuden estäminen tiedetään olevan yksi tärkeimmistä ihmistieteissä noudatettavista tutkimuseettisistä normeista. Jakamastamme tiedotteesta (Liite 1) kävi ilmi, että taakamme haastateltavien anonymiteetin haastatteluaineiston käsittelyssä ja valmistamisesta opinnäytetyötä luettaessa. Haastateltavien rekrytointi vaiheessa kerroimme myös, että emme tule keräämään henkilötietoja, kaikki saamamme tiedot ovat salassa pidettäviä, eikä niitä luovuteta Vanhan viertotien henkilökunnalle tai muille tahoille sekä sen, että aineisto tullaan hävittämään kun opinnäytetyö on valmis. Lisäksi toimme esille, että osallistuminen haastatteluun ei vaikuta asumiseen millään tavalla. (Kuula 2006, 124, 127–134; Ruusuvuori & Tiittula 2005, 17–8.) Huomioitavaa on, että anonymiteetin säilyminen antaa myös lisää vapautta. Voi olla helpompaa käsitellä arkoja aiheita kun tietää, että anonymi-

syys suojaa haastateltavaa, ei tarvitse pelätä aiheuttavansa haittaa haastatelta-ville. (Mäkinen 2006, 114–20.)

Laadullisessa tutkimuksessa oletuksena on, että tapaukset ovat ainutlaatuisia ja kahta samanlaista tapausta ei ole. Sen tähden laadullisen tutkimuksen luotetta- vuutta kohentaa tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta, joka kos- kee tutkimuksen kaikkia vaiheita. Olemme kuvanneet opinnäytetyön kulun ja analyysin etenemisen mahdollisimman tarkasti. Sen lisäksi olemme selkeyttä- neet luokitteluiden syntymistä taulukoiden avulla. (Hirsjärvi ym. 2004, 217–218.) Tulosten luotettavuutta olemme pyrkineet lisäämään käyttämällä tulososiossa aineistosta valittuja suoria sitaatteja. Otteiden valinnassa pyrimme huomioi- maan, että mahdollisimman monen haastateltavan ääni tulee esiin. Tunnistetta- vuuden takia emme ole identifioineet sitaatteja.

5 TULOKSET

Tulokset kuvaamme muodostamiemme yhdistävien luokkien avulla. Jokainen yhdistävä luokka antaa vastauksen yhteen tutkimuskysymykseen. Opinnäytetyössä oli kolme tutkimuskysymystä: Millainen suhde asukkailla on asumisyhteisöön ja mitkä tekijät siihen vaikuttavat? Miten asiakaslähtöisyys toteutuu? Milaista on osallisuutta tukeva toiminta? Saamamme tulokset valottavat asumisyhteisön sisällä tapahtuvaa toimintaa.

Tulososiossa on kahden asukkaan ottamia valokuvia. Pyysimme ottamaan kuvia niistä asioista, jotka ovat heille tärkeitä yhteisöllisyydessä Vanhalla viertotielä.

5.1 Asukkaiden kokemukset suhteesta asumisyhteisöön

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena oli selvittää millainen suhde haastateltavilla asukkailla on asumisyhteisöön ja minkälaiset tekijät suhteen muodostamiseen vaikuttavat. Vanhan viertotien yhteisöön kuuluvat asukkaat ja työntekijät. Yhteisöt ovat lähtökohdiltaan erilaisia ja palvelevat eri tavoin. Raitakarén (2008, 223) määritelmän mukaan Vanha viertotie on institutionaalinen yhteisö. Asumisyhteisö on ulkopäin määritelty ja sen asukkailla ei lähtökohtaisesti ole yhteenkuuluvaisuuden tunnetta eikä samoja mielenkiinnon kohteita (Saastamoinen 2009, 4). Asukkaita yhdistävä tekijä on pitkäaikaisasunnottomuus ja heillä ei ole ollut mahdollisuutta valita naapureitaan.

Olemme havainnollistaneet kuvioon 1. yhteisöön aineistosta nostamamme keskeiset teemat: oma asunto, yhteinen tila, päihteet, valinnan vapaus, vertaistuki, sosiaaliset suhteet, turvallisuus, asukkaiden vaihtuvuus, pelko ja kunnioitus.



KUVIO 1. Asukkaiden kokemukset suhteesta asumisyhteisöön

Tutkimusaineistosta nostettujen teemojen perusteella voidaan todeta, että asukkaiden suhde yhteisöön ja yhteisön merkitys koettiin monin tavoin. Lähtökohdiltaan suhde muodostui useista eri tekijöistä kuten toisista asukkaista, henkilökunnasta, omasta käyttäytymisestä ja valintojen tekemisistä. Suhde voi olla etäinen, läheinen tai suhteen muodostuminen on vielä kesken. Parhaassa tapauksessa asukas koki yhteisöllisyyden tunnetta, johon kuuluu olennaisesti välittämisen ja turvallisuuden tunne. Aineistosta päätellen yhteisöön haluttiin ja ei haluttu kuulua. Tämä lienee normaali tunne, varsinkin jos lähtökohtaisesti asumisyhteisöön muuttaminen ei ole ollut täysin vapaaehtoista eli vaihtoehtona olisi ollut asunnottomuuden jatkuminen. Useissa keskusteluissa tuli esille, ettei asukkailla ole ollut käytännössä valinnanmahdollisuuksia tarjottavan asunnon suhteen.

5.1.1 Oma asunnon merkitys

Yleisesti ottaen useimmat haastateltavista kuvasivat Vanhan viertotien asumisyksikköä hyväksi ja rauhalliseksi paikaksi asua, ennakko-oletuksia paljon paremmaksi. Aineiston perusteella voidaan todeta, että monilla haastateltavilla oli ennakkoluuloja asumisyksikköä kohtaan.

Mä kuvittelin ensin, että tää on joku rämöpäitten rivitalo mutta tää olikin ihan tavallinen kerrostalo.

Mä olin todella positiivisesti yllättynyt kun mä näin sen asunnon. Mulla ei ole täältä kiirettä pois, haluan oman elämän kuntoon.

Ilmapiiiri koettiin hyväksi. Olennaista kuitenkin oli, että kaikkien haastateltavien mielestä oma asunto oli tärkein paikka yhteisössä. Pääasiassa oma asunto miellettiin paikaksi, jossa saa olla rauhassa. Asukas saa itse päättää kenet päästää sisään, lukuun ottamatta työntekijöiden sovittuja käyntejä. Asunnon tarjoaman yksityisyyden suoja koettiin erittäin tärkeäksi. Haastateltavat puhuivat kodista, mestasta ja huoneesta. Osa mielsi asunnon kodikseen ja osa oli ehdottomasti sitä mieltä, että asunto ei ole koti. Eräs haastateltavista kertoi, että kuvittelee asuntonsa sijaitsevan tavallisessa kerrostalossa. Keskusteluissa ei puhuttu kodin merkityksestä tai siitä mitä koti haastateltaville tarkoitti. Vilkon (2010, 233) mukaan kodin määrittely riippuu eletystä yhteiskuntahistoriallisesta ajasta, ihmisen elämänsä vaiheista ja aiemmista asumisen kokemuksista sekä kulttuurisista asumismalleista. Koti ei ole muuttumaton instituutio.

Yhdellä sanalla sanoen siedettävä asumismuoto, täällä on kyllä ihan mukavaa, kaikilla on oma rauha.

Se on aina hyvä, että ensimmäisenä ja viimeisenä on se oma huone, ainakin joku on omaa.

Mutt kotiahan tästä ei saa millään, ei mun koti olis tän näköinen.

Useampien haastateltavien toiveena oli, että asuminen asumisyksikössä olisi kuitenkin väliaikaista ja muutto itsenäiseen asumiseen tulisi jossain vaiheessa ajankohtaiseksi. Merkille pantavaa oli, että useampi arvioi, ettei kykenisi tällä hetkellä asumaan itsenäisesti. He kertoivat tarvitsevänsä työntekijöiden tukea arjessa selviytymiseen. He sanoivat, että pelkkä asunnon saanti ei olisi riittänyt elämänhallintaan, vaan työntekijöiltä saatavaa tukea tarvittiin monenlaisissa arjen asioissa.

Asumisyksikössä, jossa asuu päihde- ja mielenterveysongelmaisia ihmisiä, esiintyy usein erilaisia häiriöitä, etenkin toiminnan alkupuolella. Asukkaat, jotka olivat asuneet pidempään, kertoivat häiriökäyttäytymisen vähentyneen ajan kuluessa. Heidän mukaansa toiminnan alkupuolella oli ollut enemmän erilaisia häiriöitä, poliisit olivat haastateltavien mukaan tuttu näky.

Alkuvaihe oli levotonta kun isketään yli sata ihmistä kerralla.

Yhtä lukuun ottamatta kaikilla haastateltavilla oli aikaisempaa kokemusta erilaisista asumispalveluista. Ilmeisesti tästä johtuen, keskusteluissa vertailtiin paljon aikaisempia asumiskokemuksia. Asukkaat kuvailivat hyvin tarkkaan pääsääntöisesti negatiivisia kokemuksiaan. Kokemukset liittyivät muun muassa kohtaamiseen työntekijöiden kanssa, oman rauhan puuttumiseen ja yleiseen turvattomuuteen.

Mä olen kokenut melkein jokaisen asuntomuodon täällä Helsingissä. Kyllä täällä asiat on paremmin.

On tää 100 kertaa parempi kuin edelliset asuinpaikat.

Voi olla, että on tullut asuntolasta tai pahimmassa tapauksessa kadulta.

Huomionarvoista oli, että asumisyksikköä ei koettu asuntolaksi, asuntolaan joutumista lähinnä pelättiin. Mielenkiintoista olisi ollut saada tietää, miten haastateltavat olisivat kuvailleet asuntolaa. Tässä kohtaa voi vain arvailla erottavia tekijöitä.

5.1.2 Yhteisöön sopeutuminen ja oman käyttäytymisen merkitys

Moni puhui heikoista lähtökohdista ja asukkaiden samankaltaisuudesta. Heikoilla lähtökohdilla ja samankaltaisuudella viitattiin asunnottomuuteen, työttömyyteen, sekä päihde- ja mielenterveysongelmiin. Onkin tunnistettu, että asunnottomuuteen johtavia keskeisiä henkilökohtaisia riskitekijöitä ovat päihde- ja mielenterveysongelmat, koulun keskeyttäminen, ongelmat perheessä ja erilaisissa instituutioissa eläminen tarkoittaen nuorisokotia, vankilaa tai psykiatrasta hoitopaikkaa. (Lehtonen & Salonen 2008, 30–31.) Vaikutti siltä, että asukkaiden sa-

mankaltaisuudesta oli jollain tapaa hyötyäkin, esimerkiksi lähestyminen naapureihin ja heiltä avun pyytäminen koettiin helpommaksi kuin tavallisessa kerrostalossa. Samalla viivalla oleminen koettiin jollain tapaa turvallisiksi.

Ei täällä kuitenkaan ole ihmisiä, joilla on asiat kunnossa, en ole nähnyt vielä yhtään sellaista.

Ennen kuin tänne joutuu niin luottotiedot ovat menneet, on asuntolakierrettä, asunnottomuutta ja kaikkea muuta kauheutta.

Asumisyksikössä asuminen vaati sopeutumista ja opettelua, kaikille se ei ollut osoittautunut helpoksi. Sopeutumiseen vaikuttivat aikaisemmat kokemukset asumisesta, oma käyttäytyminen ja asenne. Muuttaessaan uuteen yhteisöön asukas tuo mukanaan koko elämänhistoriansa. Lähes kaikki haastateltavat totesivat, että oma asenne ratkaisee paljon, miten sopeutuu. Useimmat olivat sitä mieltä, että itseään pitää ottaa niskasta kiinni jos haluaa sopeutua. Yhteisöön sopeutuminen onnistui paremmin, jos oli valmis tekemään työtä sen eteen. Tässä kohtaa haastateltavat eivät ottaneet puheeksi, oliko asumisyksikön henkilökunnalla osuutta sopeutumiseen tai olisivatko työntekijät jollain tapaa voineet auttaa sopeutumisessa.

Ainahan tää systeemi vaatii henkilökohtaista työtä. Mutt en mä tätä ihan täydellisenä nään.

Nyt mä oon tehny hirveesti itteni kanssa töitä, että mä oisin saanut sen mun asenteeni muuttumaan.

Kaikki haastateltavat pohtivat oman asenteen ja käyttäytymisen vaikutuksia suhteessa toisiin asukkaisiin ja henkilökuntaan. Oma toimintaa refleктоitiin paljon. On hyvä muistaa, että Asunto ensin – periaatteella toimiva asumisyksikkö sallii sen, ettei yhteisöön ei ollut pakko kiinnittyä. Riittää, että on henkilökunnan tavoitettavissa. Osa haastateltavista ei halunnut olla tekemisissä muiden asukkaiden kanssa.

Se on iso juttu tässä paikassa miten pitää käyttäytyä muita kohtaan.

Se on tosi asia, että jos sä ite käyttäydyt ystävällisesti ja asiallisesti niin sä saat sitä samaa asiallista kohtelua.

Oman asunnon lisäksi tärkeänä seikkana pidettiin toisten asukkaiden kunnioittamista. Kunnioittaminen näkyi pienen etäisyyden pitämisenä asukkaiden välillä. Toisten asukkaiden asioista ei pitänyt myöskään puhua muille, etenkin työntekijöille. Haastatteluissa tuli esille, että henkilökunnan kanssa läheiset välit saatettiin tulkita ”veljeilyksi” ja ”vasikoimiseksi”, puhuttiin linnakulttuurista. Tämä tarkoitti sitä, että oli olemassa pelko siitä, että joidenkin asukkaiden asioista puhutaan työntekijöille. Kaikkia asukkaiden välisiä ristiriitajakaan ei haluttu kertoa työntekijöille, osa ristiriidoista pyrittiin selvittämään omin neuvoin. Molemmat esimerkit kertovat todennäköisesti siitä, että taustalla on pelkoa seuraamuksista, joka pahimmassa tapauksessa voisi johtaa vuokrasopimuksen irtisanomiseen. Ehkä nämä esimerkit kertovat myöskin asukkaiden välillä vallitsevista omista lainalaisuuksista.

Moni ei myöskään halunnut puhua omista henkilökohtaisista asioista toisten asukkaiden kanssa. Vaikutti siltä, että riittävän luottamuksellista asukkaiden välistä suhdetta ei ollut päässyt muodostumaan. Omaan arvostelukykyyntä tuli luottaa, useampi haastateltavista kertoi tulleen hyväksikäytetyksi asumisyksikössä. Hyväksikäyttö liittyi lähinnä rahan lainaamiseen ja alkoholiin.

5.1.3 Säännöt ja kontrolli

Asumisyksikön yhteiset säännöt ja henkilökunnan työtehtäviin kuuluva kontrolli koettiin pääasiassa hyväksi ja tarpeelliseksi. Haastateltavat olivat yksimielisiä siitä, että henkilökuntaa, sääntöjä ja valvontaa pitää olla asumisen sujuvuuden ja turvallisuuden takia. Syntyi vaikutelma, että säännöt oli sisäistetty hyvin, vaikka osa puhui ”niinku-säännöistä”. Vilkasta keskustelua herätti asukkaiden vuokrasopimusten irtisanominen sääntöjen rikkomisen takia. Tosin moni ajatteli, että vuokrasopimuksen irtisanominen on oikein jos kerta toisensa jälkeen rikkoo sääntöjä. Sääntöjen noudattaminen oli luonnollisesti vaikeampaa niille joilla oli päihteidenkäytön kanssa ongelmia.

Ei tule niin paljon riitoja muitten asukkaitten kanssa kun noudattaa sääntöjä.

Asumisyksikön valvontaa oli tehostettu valvontakameroilla. Valvontakameroiden olemassaolo koettiin ristiriitaisina. Osa koki valvontakamerat pelottaviksi, toiset kokivat niiden lisäävän turvallisuudentunnetta, osa ei ollut kiinnittänyt niihin mitään huomiota. Sitä pidettiin hyvänä, että tarvittaessa valvontakameroiden avulla pystyttiin tarkastamaan epäselvien tapahtumien kulkua. Valvontakamerat ikään kuin takasivat oikeudenmukaisuuden toteutumisen epäselvissä tilanteissa.

Kamerailmapiiri luo sellaisen pelon ilmapiirin.

En mä noita kameroita koe huonoksi asiaksi, täällä on kuitenkin tapahtunut paljon.

Kiinnitimme huomiota siihen, että useampi haastateltavista puhui pelosta. Eniten pelkoa aiheuttivat oma käyttäytyminen, lähinnä päihteidenkäyttö ja siitä mahdollisesti aiheutuvat seuraukset. Pelkoa aiheutti myös toisten asukkaiden aggressiivinen käytös sekä yksin oleminen. Vaikutti siltä, että pelko loi kunnioitusta sekä asumisyhteisöä ja työntekijöitä kohtaan. Yhdelle haastateltavista pelko tarkoitti sitä, että itsemääräämisoikeus on vähäistä ja oma elämä on ikään kuin työntekijöiden käsissä. Esimerkkinä hän käytti sitä, että työntekijöillä on valtaa suhteessa siihen kuinka asukkaiden suunnitelmat etenevät asumisen suhteen. Tosin hänkin totesi, että omalla käyttäytymisellä voi vaikuttaa siihen merkittävästi. Sen lisäksi huolta herätti asumisyksiköiden toiminnan rahoittaminen, osa pelkäsi rahoituksen loppumista.

Työntekijät raportoivat ylemmälle taholle, jossa taas tehdään päätökset sun elämästä ja huonossa tapauksessa, ett kirjataanko sut ulos täältä, siirretäänkö johonkin muualle vai oletko onnekas, ett sä pääset johonkin asuntojonoon.

Vuokrasopimuksen irtisanomista pelättiin siinä määrin, että oltiin valmiita ottamaan vastaan apua, esimerkiksi hakeutumalla päihdehoitoon. Jos nähtiin, että jollakin toisella asukkaalla menee huonosti ja vaara asunnonmenetyksestä on ilmeinen, häntä yritettiin motivoida hakemaan apua. Monet haastateltavista pelkäsivät uudelleen asunnottomaksi joutumista.

On ihan järkevää pelätä omaa käytöstä, se on ihan älytöntä jossei tällaisessa paikassa pelkäisi itensä puolesta. Koska silt tietää mitä menettää.

Säännöt annettiin mulle heti ensimmäiseksi käteen kun mä tein vuokrasopimuksen.

Mun mielestä se on ihan hyvä, pientä kontrollia. Ettei ihan olla kuin siat pellossa.

Eli sinänsä tällainen Asunto ensin – periaatteella toimiva asumisyksikkö ei takaa pysyvää asumista. Väistämättä nousi esille ajatus siitä, että asunto pitää kuitenkin jollain tapaa ansaita. Tietysti pitää muistaa, että kaikkea käytöstä ei voida suvaita missään asumismuodoissa, johonkin raja on asetettava. Tämän kaltaisissa asumisyksiköissä raja on yleisesti ottaen korkea.

5.1.4 Päihteet

Päihteidenkäytön salliminen näkyi asumisyksikössä. Monet haastateltavista olivat sitä mieltä, että on hyvä asia, ettei asukkailta edellytetä päihteettömyyttä. Jos päihteiden käyttö olisi ollut kielletty kokonaan, siitä olisi aiheutunut haastateltavien mielestä salailua, joka puolestaan olisi vaikeuttanut asumista. Mielipiteet jakaantuivat siinä, kun pohdittiin tukeeko päihteidenkäytön salliminen yhteisössä omaa raittiutta. Osa koki, että raittiina pysyminen on helpompaa, kun katsoo ympärillä olevia päihtyneitä asukkaita. Osa oli taas sitä mieltä, että oli vaikeampaa pysyä raittiina, kun päihteitä on helposti saatavilla, tarjoajia löytyi aina. Kukaan haastateltavista ei kuitenkaan syyllistänyt toisia asukkaita omasta päihteidenkäytöstä. Yleisesti ottaen oltiin sitä mieltä, että se on loppujen lopuksi itsestä kiinni käyttääkö päihteitä vai ei.

Just niinku jos sä meet päihdeongelmaiselle sanoon, että täällä on ehdoton kieltö, että sä et saa käyttää alkoholia täällä tai muuten se on uloskirjaus. Niin se asettaa jo heti sellasen vastarinnan, mä yritän kun on kerran pakko, mutta mitäs sitten jos tapahtuu jotain, jos jotain tapahtuu niin sitä yritetään peitellä. Voitte vaan kuvitella mitkä morkkikset ja mikä pelko siinä on koko ajan.

Mun mielestä täällä on kuitenkin hienoo, ettei täällä ole nollatoleranssii, alettais heittelee ihmisii ulos sillä perusteella, että ne dokaa.

Jos halusi pysyä raittiina, se edellytti valintojen tekemistä muun muassa sen suhteen, että kenen kanssa vietti aikaa. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että piti olla valmis ottamaan etäisyyttä jopa läheisiksi tullessiin asukkaisiin. Näissä ta-

pauksissa koettiin usein ulkopuolisuuden tunnetta. Moni haastateltavista oli sitä mieltä, että päihteidenkäyttö myös syrjäytti asukkaita omaan asuntoon. Osittain häpeän tunteen vuoksi mutta myös sen tähden, että päihtyneenä ei olla kykeneviä osallistumaan yhteiseen toimintaan, eikä asumisyksikön yleisissä tiloissa voinut liikkua päihtyneenä. Päihteidenkäytön sallimisesta asumispalveluissa tullaan käymään jatkossakin keskustelua, itsemääräämisoikeuden kannalta asia ei ole helposti ratkaistavissa.

5.1.5 Sosiaaliset suhteet ja vertaistuki

Sosiaaliset suhteet ja niiden muodostuminen kuuluvat luonnollisena osana yhteisöä. Asumisyhteisö mahdollisti sosiaalisten suhteiden syntymisen. Suhteiden muodostamisessa pidettiin tärkeänä sitä, että niihin voi vaikuttaa itse. Saa itse päättää ja valita kenen kanssa on tekemisissä. Siitä oltiin melko yksimielisiä, että halutessaan asumisyksikössä on helppo tutustua toisiin asukkaisiin, ehkä tässä tuli esille samankaltaisuuden tuoma etu. Tutustumista pidettiin myös luonnekysymyksenä. Tutustuminen asukkaisiin vaikutti tapahtuvan pääsääntöisesti järjestetyn toiminnan ulkopuolella kuten yhteistiloissa, jossa oli mahdollisuus pelata tai katsoa televisiota yhdessä ja tupakkapaikoilla.

Ulkona olen tutustunut muihin.

Ja sitt toss röökipaikalla on tosi mukavaa porukkaa.

Asumisyksikön tilat ovat suunniteltu siten, että yhteisöllinen toiminta on mahdollista. Ilman tarkoituksenmukaisia tiloja yhteisöllisyyden rakentuminen olisi ollut vaikeampaa. Alla olevissa kuvissa on näkymiä asumisyksikön tiloista sisältä ja ulkoa.



Kuva 1. Vanhan viertotien piha-alue



Kuva 2. Vanhan viertotien yhteistila

Sosiaalisten suhteiden solmimista vaikeutti haastateltavien mielestä asukkaiden vaihtuvuus. Uusiin asukkaisiin ei enää jaksettu tutustua, osittain siitä syystä ettei koskaan tiedä, kuinka kauan ihminen asuu asumisyksikössä. Monilla oli myös ikäviä kokemuksia siitä, kun oli saanut luotua hyvän suhteen, se katkesi itsestä riippumattomista syistä. Tällaisten kokemusten jälkeen oli vaikeampaa alkaa luomaan uusia suhteita. Tilastojen mukaan ajalla 1/2013 - 2/2015 eri syistä poismuuttaneita asukkaita oli 57. (Hannu Suvanto, henkilökohtainen tiedonanto 17.4. 2015.)

Tää tilanne elää koko ajan. Hyvä kun tuntis edes puolet asukkaista.

Osa ei edes halunnut tutustua muihin asukkaisiin. He halusivat olla omassa rauhassa tai omissa yhteisöissä. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, etteivätkö he olisivat olleet tyytyväisiä. Useat haastateltavista pitivät tärkeänä ”omia porukoita”.

En mä välittäkkään tutustua, ma haluan olla yksin.

Nää on mulle tuttavia, ei ystäviä.

Sitt on keskenään sellainen verkko , ett ne tykkää olla yhdessä.

Sosiaalinen tuki näyttäytyi toisista asukkaista huolehtimisena ja välittämisenä. Osan puheista välittyi aito ja vilpittömän huolenpito. Haastateltavien mielestä naapureiden auttaminen oli helpompaa kuin normaalissa kerrostalossa. Keskinäistä tukea arvostettiin, puhuttiin vertaistuesta. Nylund (2005) on tuonut esille, että vertaistuen antaminen ja saaminen tapahtuu verkostoissa, ryhmissä tai kahden ihmisen välillä. Samanlaisessa elämäntilanteessa olevien ihmisten suhde voi saada alkunsa spontaanisti. (Nylund 2005, 203.)

Mutta ei välttämättä tulis yksin lähdettyä, sellainen vertaistuki on hyvä.

Tuleehan täällä varmaan enemmän oltua naapureiden kanssa tekemisissä kuin jossain tavallisessa kerrostalossa.

Ja sitten tässä on se yksi tekijä, että otan mielelläni henkilökohtaisesti huolta tutuista. Mä olen varannut vähän ylimääräistä ruokaa, mä kysäsen aina toisilta onko teillä ruokaa. Osallistun vähän itsekin toisen huoltamiseen, ettei tarvitse pulaan joutua.

Asumisyksikön ulkopuolisista suhteista, lähinnä perheenjäsenistä puhuttiin jonkin verran. Osa koki, että omaan kotiin oli helppo kutsua kylään vain niitä läheimpiä kuten vanhempia, sisaruksia ja lapsia.

Vaikka on kiva yhteisö niin kyllä mä sittenkin arvostan omaa tilaa ja mä haluaisin tavata omaa perhettä. Jostain syystä se on vähentynyt.

Uusille tuttaville ei ollut välttämättä helppo kertoa missä asuu, eikä heitä myöskään haluttu kutsua kylään. Tässä kohtaa puhuttiin häpeän tunteesta ja leimaantumisen pelosta. Jäi kuva, että ulkopuolisten suhteiden ylläpitäminen ei ole kovin yksinkertaista.

5.2 Asukkaiden kokemukset asiakaslähtöisyydestä

Yksi Vanhan viertotien työntekijöiden toimintaa ohjaavista periaatteista on asiakaslähtöisyys. Asiakaslähtöiset palvelut rakentuvat yhteiskunnalliseettis- oikeudelliselle osaamiselle, niiden tulee arvostaa ja huomioida ihminen. Palvelun tulee olla ystävällistä, asiallista ja tutulla kielellä tapahtuvaa sekä perustua luottamukseen. Luottamus rakentuu arvostavassa kohtaamisessa. On tärkeätä olla aidosti läsnä asiakkaille ja luoda kiireetön ilmapiiri, jossa asiakkaita kohdellaan ihmisinä, eikä aliarvioida heitä aikaisempien kokemustensa perusteella. Asiakkaat odottavat työntekijöiltä välittämistä, ymmärrystä ja asiakkaiden asioiden ottamista tosissaan. (Pohjola 2010, 49, 52–53.) Kuviossa 2. on nähtävissä asukkaiden esille tuomat keskeiset teemat asiakaslähtöisyyden kokemuksista: vuorovaikutus, luottamus, kohtaaminen, henkilökemiat, kuunteleminen, arjen apu, läsnäolo ja keskustelu.



KUVIO 2. Asukkaiden kokemukset asiakaslähtöisyydestä

5.2.1 Läsnäolo ja vuorovaikutus

Haastateltaville oli tärkeätä, että henkilökunta on hyvin saatavilla, auttaa ja heillä on aikaa. Jos työntekijöillä ei ollut aikaa sillä hetkellä, niin siinä tapauksessa sovittiin tapaamisaika. Kukaan haastateltavista ei kokenut, ettei saa apua työntekijöiltä. Osa haastateltavista ei yksinkertaisesti kokenut tarvetta tapaamisiin. Tieto siitä, että henkilökunta oli paikalla ympärivuorokautisesti, lisäsi asukkaiden turvallisuuden tunnetta. Spontaanit keskustelut ja kuulumisten vaihdot ajasta ja paikasta riippumatta tuntuivat monen haastateltavan mielestä merkittävilä. Kohtaamisen ei haluttu olevan virallista, asioiden hoitaminen työntekijöiden työtilassa saatettiin kokea jo liian viralliseksi, osa halusikin asioiden hoitamisen ja keskustelun tapahtuvan omassa asunnossa. Asukkaiden ja työntekijöiden ensimmäinen kohtaaminen määrittäyty merkitykselliseksi asukkaiden vaikeiden lähtötilanteiden takia (Haahtea 2008, 233). Hyvin mennyt kohtaaminen luo hyvän pohjan luottamuksellisen suhteen rakentamiselle asukkaan ja työntekijän välille.

Haastateltavien mukaan vuorovaikutus asukkaiden ja henkilökunnan välillä toimi hyvin. Asiasta oli käyty jopa yleistä keskustelua asukkaiden keskuudessa. Työntekijöitä oli pääsääntöisesti helppo lähestyä. Haastateltavat kokivat, että

henkilökunta kuunteli ja oli aidosti läsnä kohtaamistilanteissa. Koettiin, että apua sai tarvittaessa kaikilta työntekijöiltä, mutta joitakin henkilökohtaisia asioita hahuttiin hoitaa mieluummin oman työntekijän kanssa. Parhaimmassa tapauksessa asiakkaan ja työntekijän välille syntyy luottamus suhde, jossa asiakas pystyy keskustelemaan omista asioistaan työntekijän kanssa (Juujärvi, Myyry & Pessa 2007, 225).

Henkilökunta kuuntelee, ne ei ole sellaisia, että mitä sä siinä höpötät.

Ja tärkeätä on se, että se oma työntekijä on helposti lähestyttävissä, sitä ei tarvi pelätä oot sä kunnossa missä tahansa. Ettei tarvitse pelätä, että se tulee arvostelemaan, kritisoiimaan ja saarnaamaan ja raportoimaan jotain negatiivisia asioita eteenpäin.

Valintojen mahdollisuus nousi esille tässäkin teemassa. Tärkeänä pidettiin sitä, että voi valita kenen kanssa keskustelea asioistaan. Luottamuksellisen suhteen syntymiseen menee aikaa. Oman työntekijän rooli ei kuitenkaan korostunut haastateltavien puheissa merkittävästi. Muutamat kokivat, että luottamuksen rakentuminen ja henkilökohtaisten asioiden hoitaminen oli helpompaa oman työntekijän kanssa. Osalle haastateltavista oli epäselvää kuka on oma työntekijä.

Osan kanssa mä en halua tulla kuulluksi.

Luonteva vuorovaikutussuhde henkilökunnan ja asukkaiden välillä koettiin syntyvän helpommin niiden työntekijöiden kanssa, joilla on samoja kiinnostuksen kohteita, tässä yhteydessä haastateltavat puhuivat henkilökemioista. Hyväksytyksi tuleminen sellaisenaan kuin on, oli tärkeää. Työntekijän samaistuesssa tunneperäisesti asiakkaan todellisuuteen, hän pystyy identifioimaan asiakkaan kokemukset. Työntekijällä pitää olla empatian taitoja, jotta hän kykenee eläytymään asiakkaan asemaan. (Juujärvi ym. 2007, 222.) Haastateltavat kokivat tulemansa pääsääntöisesti kuulluksi. Kuulluksi tuleminen ja asukkaiden asioiden vakavasti ottaminen voi olla myös merkittävä osallisuuden kokemus (Juhila 2006, 119).

En mä tiedä sehän on ensinnäkin sehän on se tosi asia, että jos sä ite käyttäydyt ystävällisesti ja asiallisesti niin sä saat sitä asiallista kohteluu ja samahan se pätee tähän henkilökuntaankin.

Henkilökuntakin oppi olemaan tarkkaavaisempi ja puuttumaan aikaisemmin niihin ongelmajuttuihin.

Mä en osannu heti niinku mieltää, että ne on täällä meidän tukena ja auttamassa meitä.

Monet pohtivat kuinka oma käytös vaikuttaa kohtaamisessa henkilökunnan kanssa, reflektointia tapahtui myös tässä kohtaa. Aasukkaat olivat havainneet, mitä paremmin henkilökunta tuntee asukkaat ja on läsnä, sitä paremmin he pysyvät tarttumaan ongelmiin ja turvallisuuden tunne säilyi. Aasukkaat pitivät tärkeänä, että henkilökunta puuttuu ongelmiin ja häiriöihin, turvallisuutta korostettiin kaikissa keskusteluissa.

5.2.2 Tuki ja ohjaus

Arjenhallintaan saatu yksilöllisten tarpeiden mukainen tuki ja ohjaus koettiin tärkeänä ja sitä arvostettiin. Aukkaiden tuen tarve vaihteli haastateltavien puheista päätellen melko paljon. Tuki ja ohjaus vaihtelivat ruuanvalmistuksesta asiointi apuun, yhdessä tekemiseen oltiin tyytyväisiä. Haastateltavat pitivät hyvänä asiana sitä, että henkilökunnalla on mahdollisuus tarvittaessa lähteä heidän kanssaan asioimaan. Moniin paikkoihin ei yksin olisi tullut välttämättä lähdettyä. Tällainen toiminta edellyttää jalkautuvan työotteen lisäksi riittävää henkilöstä mitoitusta. Saimme käsityksen, että työntekijöiden mukaan lähteminen onnistui hyvin. Useampi haastateltavista otti puheeksi, kuinka työntekijät olivat tarjonneet tukeaan erilaisille käynneille mukaan lukien viranomais- ja vapaa-ajankäynnit.



Kuva 3. Yhdessä tekeminen

Haastateltavien toiveena oli, että heidän itsemääräämisoikeutta kunnioitetaan, eivätkä työntekijät puuttuisi asukkaiden asioihin liikaa. Itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen on ikuinen haaste sosiaalityössä. Tuen ja kontrollin välinen suhde ei ole yksinkertainen asia.

Ne huolehtii musta.

Kyllä se luo turvallisuutta mutta itsekin miettii, ettei puuttuta liikaa, en tykkää paasaamisesta.

Työntekijän ja asiakkaan suhde säilyy parhaiten kun työntekijä ei tuputa omia näkemyksiään asiakkaalle. Haastateltavat arvostivat heihin kohdistuneen huolenpidon ja ottivat sen aidosti vastaan. Yksin työntekijän auttamisen halu ja sitoutuminen eivät riitä, ellei asiakas ole valmis ottamaan vastaan huolenpitoa mikä hänelle on tarjolla. (Juujärvi ym. 2007, 225.)

5.3 Asukkaiden kokemukset osallisuudesta ja toimintaan osallistumisesta

Osallisuudella voidaan tarkoittaa yhteenkuulumisen ja osallisuuden tunnetta joko omassa yhteisössä tai yhteiskunnassa esimerkiksi työn tai harrastusten kautta. Ihmisen hyvinvoinnin kannalta merkittäviä tekijöitä ovat osallisuus ja vaikuttamismahdollisuudet omaan elämään, lähiympäristöön ja yhteiskuntaan. Osallisuuteen kuuluu keskeisenä osana vaikuttaminen. (Siltaniemi, Perälähti, Eronen, Londén & Peltosalmi 2008, 43.)

Osallisuuden ja osallistumisen teemaa lähestyimme pyytämällä haastateltavia kertomaan mitä he olivat eilen tehneet. Ajattelimme, että sillä tavalla on mahdollisuus helpommin muodostaa kuva siitä millaisesta toiminnasta ja osallistumisesta heidän päivänsä koostuu. Jälkikäteen voimme todeta, että selkeä kysymys helpotti osallisuus teeman käsittelyä. Kuviosta 3. on kuvattuna keskeiset teemat osallisuudesta ja osallistumisesta: ryhmät, retket, omat porukat, vapaaehtoisuus, kerroskokous, tukee päihitteettömyyttä, toiminta ja kyky toimia. Osallisuus näyttäytyi lähiyhteisöön sekä yhteiskuntaan osallistumisena. Lähiyhteisöllä tarkoitamme Vanha viertotien asumisyksikköä ja siellä tapahtuvaa toimintaa.



KUVIO 3. Asukkaiden kokemukset osallisuudesta ja osallistumisesta

Muutamalla haastateltavista oli säännöllistä järjestettyä toimintaa päivittäin, työhön menemisestä ei puhunut kukaan. Osa haastateltavista liikkui muuten aktiivisesti asumisyksikön ulkopuolella. He pitivät tärkeänä, että lähtee liikkeelle, vaikka sitten hakemaan Metro-lehti läheisestä ostoskeskuksesta. Monen ohjelmaan kuului myös viikoittaiset käynnit ruoanjakelupisteissä. Sen lisäksi saatiin käydä tervehtimässä ystäviä ja sukulaisia. Muutama haastateltavista kertoi, että asumisen alkuvaiheessa tuli hakeuduttua helpommin vanhan asuinpaikan ympäristöön, tutuille kulmille.

Mullahan on hirveästi tekemistä ja menemistä tuolla talon ulkopuolella.

Etenkin alussa sitä tuli etsiä sinne xxxx. Siellä oli sitä yhteyttä ynnä muuta. Ja kyllä mä siellä käyn. Sinne jäi niin monta paikkaa ja tuttua.

Yhtä lukuun ottamatta kaikki haastateltavista kertoivat osallistuvansa johonkin ryhmätoimintaan tai kerroskokoukseen. Osallistuminen perustui omaan sekä työntekijöiden aktiivisuuteen. Ryhmiin osallistuttiin kiinnostuksen ja ehkä tarpeenkin mukaan, koska osallistumisen syiksi mainittiin tarjolla oleva ruoka ja mahdollisuus päästä edullisesti talon ulkopuolella järjestettäviin tapahtumiin. Haastatteluissa tuli hyvin esille työntekijöiden aktiivinen rooli asukkaiden osallistajana. Haastateltavat olivat tyytyväisiä työntekijöiden osallistavaan rooliin. Osallistaminen näkyi käytännössä siinä, että työntekijät hakivat asukkaita mukaan toimintaan ja innostivat heitä ottamaan osaa toiminnan suunnitteluun. Ryhmiin osallistuminen mahdollisti myös tutustumisen toisiin asukkaisiin, osa kertoi alun perin menneensä ryhmiin uteliaisuuttaan.

Monta kertaa se on heidän puolelta se aktiivisuus.

Aineiston perusteella voimme todeta, asukkaiden kokeneen, että heillä oli mahdollisuus vaikuttaa asioihin. Vaikutusmahdollisuuksien ja tiedonkulun kannalta kerroskokoukset koettiin tärkeäksi. Kerroskokous koettiin turvalliseksi, sinne oli useamman haastateltavan mielestä helppo mennä. Osallistujat olivat tutumpia, siitä samasta kerroksesta. Kerroskokouksissa uskalsi sanoa omia mielipiteitä helpommin ja sitä kautta pääsi vaikuttamaan asioihin. Aineistosta oli nähtävissä,

että monet haastateltavista kokivat yhteenkuuluvaisuutta eniten oman kerroksen asukkaiden kanssa.

Sitten mä olen aina ollut erakkoluonne, mutta kun mä olen käynyt noissa ryhmissä, mä olen uskaltanut alkaa sanomaan mun omia mielipiteitä paremmin.



Kuva 4. Tiedonkulku Vanhalla viertotiellä

Osallistumisen esteinä nähtiin oman toimintakyvyn vaihtelu. Toimintakykyyn vaikutti psyykinen ja fyysinen terveys, päihteidenkäyttö sekä itseluottamuksen puute, joka näkyi arkuutena. Osallistumisen esteeksi mainittiin myös omat henkilökohtaiset menot, jotka sattuivat samalle ajankohdalle kuin asumisyksikössä järjestetty toiminta. Osa haastateltavista ei yksinkertaisesti kaivannut mitään ryhmätoimintaa. Sen sijaan he halusivat yksilöllisiä tapaamisia henkilökunnan kanssa. Asukkaat, joita oli aikaisemmin velvoitettu osallistumaan ryhmätoimintaan, kokivat sen vaikuttavan kielteisesti osallistumiseen tänä päivänä. Eräs haastateltavista mainitsi osallistumattomuuden syyksi jaksamisen ja viitsimisen.

Muutama on sanonut, että ne haluaa olla omillaan ja ne on ilmeisesti tyytyväisiä siihen, ne tapaa naapureita.

Pitää olla jotain toimintaa. Mä ole yrittänyt houkutella noita muita. Moni sanoo, ettei ne viitsi, eikä ne jaksa.

Osallistuminen toimintaan oli vapaaehtoista ja sitä pidettiin hyvänä asiana. Osallistumisen tapa ja osallisuuden taso jäivät asukkaiden itsensä päätettäväksi. Osallistuminen lisäsi aktiivisuutta, arjen hallintaa ja tuki päihteettömyyttä.

Se on hyvä, että sitä tekemistä on joka päiväksi. Sellainen pitkäaikainen venyttely ei oikein sovi, jos ei ole mitään tekemistä ja varsinkaan jos on tottunut ottamaan pitkään alkoholia.

Se on hyvä, että jengi pääsee pois kämpistä vähän ulos ja aika hyvinhän niihin on osallistuttu.

Osallisuus omaan elämään näkyi parhaiten valinnanvapautena ja itsemääräämisoikeutena esimerkiksi osallistumisen suhteen. Tietenkään osallisuus omaan elämään ei siltä osin toteutunut, että asuminen asumisyksikössä ei välttämättä perustunut täysin vapaaehtoisuuteen.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää, miten asukkaat kokevat asumisen Vanhalla viertotiellä. Tavoitteena oli tuottaa tietoa, miten asukkaat kokevat osallisuuden, yhteisöllisyyden ja asiakaslähtöisyyden toteutuvan heidän omassa elämässään.

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena oli selvittää millainen suhde asukkailla oli yhteisöön. Yleisesti ottaen Vanhan viertotien asumisyksikkö koettiin hyväksi paikaksi asua. Kettunen (2010, 568) onkin todennut, että periaatteessa asumisyksiköiden ympärille rakentuu luontevasti yhteisö, jossa asuu samankaltaisia, helposti lähestyttäviä ihmisiä. Samankaltaisuus tuli yleisesti esille myös opinnäytetyön aineistossa. Moni haastateltavista viittasi siihen, kuinka paljon helpompaa asumisyksikössä on lähestyä naapuria ja tarvittaessa pyytää apua, kuin tavallisessa kerrostalossa. Itsetunnon kannalta vaikutti olevan tärkeää, että kukaan ei katso toista ylhäältä alaspäin. Yksinäisyyden kokemuksesta ei kukaan haastateltavista puhunut.

Oman asunnon merkitys nousi yhdeksi tutkimuksen tärkeimmäksi tulokseksi. Asukkaat arvostivat oman asunnon rauhaa ja päätösvaltaa siitä, kenet päästää omaan kotiinsa. Benjaminsen (2013, 47) ja Granfelt (2013, 219) ovat tutkimuksissaan todenneet samansuuntaisesti sen kuinka merkittävää on oma tila ja oikeus rajata, kuka tulee ovesta sisään.

Jokaisella asukkaalla oli oma historiansa, joka heijastelee uuteen yhteisöön liittymisessä ja oman identiteetin etsimisessä. Jos haluaa kuulua yhteisöön, se haastaa itsetutkisteluun. (Hyväri 2001, 89.) Yllätyksenä meille opinnäytetyöntekijöille tuli, kuinka suuressa määrin yhteisö haastoi haastateltavat pohtimaan oman käyttäytymisen merkitystä. Lähes kaikki haastateltavat reflektoivat omaa käyttäytymistään suhteessa muihin asukkaisiin ja työntekijöiden. Vaikutti siltä, että omalla käyttäytymisellä on ratkaiseva merkitys millaiseksi suhde yhteisön jäsenenä muodostuu.

Tulosten mukaan olennaisiksi asioiksi asukkaiden kannalta osoittautuivat vapaaehtoisuus ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen. Järnström (2011, 48) määrittelee, että asiakaslähtöisessä työtöteessä itsemääräämisoikeus on keskeisessä asemassa ja muodostaa asiakaslähtöisyyden ytimen. Itsemääräämisoikeuteen kuuluu olennaisesti vapaaehtoisuus. Asukkaiden itsemääräämisoikeus toteutui parhaiten valintojen tekemisen mahdollisuutena. Valintojen tekeminen mahdollisti asukkaille erilaisia tapoja olla yhteisössä, joko aktiivisena tai passiivisena jäsenenä. Yhteisöön liittymisen taso jäi asukkaan itsensä päätettäväksi, jos halusi asua rauhassa, se oli mahdollista.

Asiakkaiden itsemääräämisoikeutta pidetään usein itsestäänselvyytenä. Sosiaalityössä nämä itsestäänselvyytenä pidetyt asiat, eivät aina toteudu. Itsemääräämisoikeuden kannalta on tärkeää, että toiminta lähtee asiakkaan tarpeesta. Tärkeää on kunnioittaa asiakkaita oman elämänsä asiantuntijoina. (Pohjola 2010, 47.) Puhuttaessa asiakkaiden itsemääräämisoikeudesta jätetään usein sanomatta, että sitä voidaan tukea tiettyyn rajaa saakka (Mönkkönen 2007, 144). Vanhan viertotien kaltaisessa instituutiossa toiminnan reunaehdot asettavat jo itsessään omat rajansa.

Yhteisöllisessä asumisessa on omat vahvuutensa. Granfeltin (2014, 268) mukaan etuina isoissa asumisyksiköissä on se, että henkilökuntaa on läsnä ympärivuorokautisesti. Ihmiset, jotka eivät pysty rajaamaan omaa tilaa häiritsijöiltä, saattavat kokea elämänsä asumisyksikössä turvallisemmaksi kuin itsenäisesti asuttaessa. Sen lisäksi asumisyksikössä voidaan kehittää monenlaista yhteisöllistä toimintaa ja asukkaiden välille voi kehittyä keskinäistä yhteisöllisyyttä. Nämä edellä mainitut seikat ovat hyvin yhtenäisiä meidän saamiimme tuloksiin. Merkille pantavaa oli, että asumisyksikön tarjoama turvallisuuden tunne korostui useiden haastateltavien puheissa. Tulosten mukaan yhteisön, henkilökunnan ja asukkaiden tarjoama tuki ja turva olivat monelle haastateltavalle ensiarvoisen tärkeitä. Yhteisöllinen asuminen tarjosi asukkaille myös valmiuksia asumistaitojen opettelemiseen ja kiinnittymiseen ympäröivään yhteiskuntaan. Ammatillisen tuen lisäksi asukkaiden välinen vertaistuki oli myös merkittävä tekijä. Vertaistuki toteutui toisista huolehtimisena, johon liittyi myös psykososiaalista tukea. Vertaistuessa on kysymys vastavuoroisuudesta, jolloin tuki- ja auttamissuhteet vaihtelevat (Hyväri 2005, 219).

Yhteisöllisyyden rakentuminen on haasteellista ja vie aikaa. Aukkaat asuivat omilla asunnoissaan ja muodostivat asumisyksikön yhteisön yhdessä työntekijöiden kanssa. Pelkkä asunnon saaminen ei riitä siihen, että asukkaat kokisivat olevansa osa yhteisöä. Keskusteluissa haastateltavat eivät puhuneet yhteisön merkityksestä käyttämällä yhteisö-sanaa. Jos ajatellaan, että yhteisöllisyyteen kuuluu me-henki, niin muutama haastateltavista puhui me-hengestä. Se tuli esille puhuttaessa oman kerroksen asukkaiden keskinäisistä suhteista.

Tutkimusten mukaan suurissa asumisyksiköissä asuvien mielestä asunnottomuus ei ole päättynyt. Tilanne koetaan välttämättömänä välivaiheena, epämiellyttävänä ja oman todellisen toiveen vastaisena. (Kettunen 2013,567.) Meidän aineistossamme ei niinkään näkynyt oman toiveen vastaisuus mutta välttämättömästä välivaiheesta puhui osa. Tunne välivaiheesta saattaa vaikeuttaa luottamuksen rakentamista sekä työntekijöiden, että asukkaiden välillä. Luottamuksellisen suhteen rakentuminen vie aikaa. Asukkaiden vaihtuvuus vaikeutti pidempiaikaisten ja merkityksellisten suhteiden muodostumista. Haastateltavat puhuivat tuttavista ja naapureista. Harva puhui haaveista asumisen suhteen, joillakin oli toiveena päästä tulevaisuudessa muuttamaan omaan vuokra-asuntoon.

Päihteidenkäytön salliminen asumisyksiköissä on herättänyt kriittistä keskustelua, mukaan lukien PAAVO I:n toimijat. Omasta vuokrasopimuksesta seuraa asukkaan autonomisuus ja päätösvalta oman asunnon suhteen, myös päihteiden osalta. (Kaakinen 2013,17.) Varsinaisten tutkimuskysymysten ulkopuolelta nostimme tutkimusaineistosta esiin päihteidenkäytön sallimisen. Haastateltavat ottivat asian itse puheeksi ja aihe herättikin vilkasta keskustelua lähes kaikkien puheissa. Tulosten mukaan voidaan todeta, että päihteidenkäytön kieltäminen olisi vaarantanut useimpien asukkaiden asumisen jatkuvuuden. Päihteiden käytön salliminen puolestaan mahdollisti rehellisen vuorovaikutuksen työntekijöiden kanssa, ei tarvinnut pelätä asunnon menettämistä päihteidenkäytön takia. Tätä tulosta vahvistaa myös Housing First Europe (HFE) arviointitutkimus, jonka mukaan luottamuksellinen suhde mahdollisti avoimen keskustelun päihteidenkäytöstä työntekijöiden kanssa (Busch-Geertsemanin 2014, 18). Päihteidenkäytön salliminen tuo varmasti omat vaikeutensa yhteisöön kuten erilaiset häiriöt ja

ajoittaisen turvattomuuden tunteen, mutta silti kukaan haastateltavista ei sanonut, että asumisyksikön tulisi olla päihteetön paikka. Pleace ym. (2015, 11) ovat esittäneet, että myös päihteettömiä asumisyksiköitä tarvitaan.

Toisena tutkimuskysymyksenä oli asukkaiden kokemus asiakaslähtöisyydestä. Asiakaslähtöisyyden perustana on ihmisarvon kunnioitus ja ihmisestä välittäminen. Asiakaslähtöisyyden toteutuminen ei välttämättä vaadi mitään opeteltuja tekniikoita vaan inhimillistä, henkilökohtaista ja kokonaisvaltaista kohtaamista. Asiakaslähtöisyys toteutuu kiireettömänä ja aitona läsnäolona. (Pohjola 2010, 52.) Saamiemme tulosten mukaan haastateltaville oli tärkeää, että työntekijöitä on helppo lähestyä ja he ovat helposti tavoitettavissa.

Hyvä vuorovaikutus ja asukkaan kunnioittava kohtaaminen ovat edellytyksiä onnistuneelle asiakastyölle. Tulosten mukaan näyttää siltä, että työntekijät ovat onnistuneet asukkaiden kohtaamisessa. Arvostavan kohtaamisen lisäksi asukkaat arvostivat työntekijöiltä saamaansa yksilöllistä tukea ja huolenpitoa. Työntekijöiden aktiivinen osallistava työote sai myös kiitosta asukkailta.

Työntekijöiden on noudatettava tilannekohtaista harkintaa avun tarjoamisessa asukkaille. Avun tarjoamisen oikea-aikaisuudella on merkitystä jatkotyöskenteilyn onnistumisen suhteen. Housing First Europe (HFE) arviointitutkimuksessa on päädytty samankaltaisiin tuloksiin. Työntekijöiden tulee kohdata kaikki asiakkaat kunnioittavasti. Heidän täytyy kyetä luomaan luotettava suhde asiakkaisiin ja tarjota asukkaille yksilöllistä tukea. Saavutettu luottamus mahdollistaa asukkaiden kuntoutumisen ja mahdollisimman hyvän integroitumisen yhteiskuntaan. (Busch-Geertsema 2014, 25.)

Kolmantena tutkimuskysymyksenä opinnäytetyössä oli osallisuus ja osallistuminen. Osallisuus on vahvasti kokemuksellista ja sen voi jakaa toisten kanssa. Osallisuus on vaikeasti mitattavissa oleva asia. Osallisuus ei tarkoita pelkästään toimintaan osallistumista. Osallisuuden kokemus on henkilökohtainen ja se voi olla hyvinkin syväinen. Se on jäsenyyden tunnetta yhteisössä ja mahdollisuutta vaikuttaa siellä. (Anttiroiko 2003, 16.)

Tulosten mukaan osallisuus näyttäytyi toteutuvan osallisuutena omaan elämään, lähiyhteisöön ja yhteiskuntaan. Osallisuus omaan elämään tuli esille siinä, että osallistuminen toimintaan oli vapaaehtoista. Sitä korostivat lähes kaikki haastatteluihin osallistuneet. Tärkeänä koettiin myös se, että asukkaat voivat osallistua Vanhan viertotien toiminnan kehittämistyöhön siten, että heidän ideoistaan ja mielipiteistään ollaan kiinnostuneita ja ne toteutetaan mahdollisuuksien mukaan.

Asukkaiden osallisuus oman elämän suunnitteluun ja tavoitteelliseen muutokseen jäivät vähemmälle keskustelulle. Haastateltavat puhuivat säännöllisistä tapaamisista ohjaajien kanssa, jossa vaihdettiin kuulumisia ja tarvittaessa tehtiin suunnitelmia tulevaisuuden suhteen. Kukaan haastateltavista ei ottanut puheeksi asumissuunnitelmaa. Näin ulkopuolisena voisi kuvitella, että asumissuunnitelman laadinta lisäisi osallisuutta asukkaan omaan elämään.

Lähiyhteisössä osallisuus toteutui toiminnallisina tekijöinä, kuten osallistumisina erilaisiin ryhmiin ja asukkaiden keskinäisinä suhteina eli vertaistukena. Toimintaan osallistuminen tarjosi mahdollisuuden sosiaalisten suhteiden solmimiseen ja mahdollisti luontevan yhdessä tekemisen. Säännöllisesti pidettävät kerroskokoukset näyttäytyivät ensiarvoisen tärkeinä, niihin asukkaiden oli helppo osallistua ja siellä pääsi vaikuttamaan asumisyksikön asioihin. Tärkeää on joidenkin asukkaiden kohdalla tapahtunut positiivinen muutos, kun he olivat uskaltaneet kerroskokouksissa tuomaan esille omia mielipiteitään ja olivat tulleet kuulluksi. Ryhmätoimintoihin osallistuminen vahvistaa osallisuuden kokemusta. Ryhmissä koettu onnistumisen tunne vahvistaa itsetuntoa. (Haahtela 2008, 238.) Ryhmän merkitys itsetunnon vahvistumisessa tuli esille myös meidän aineistossa. Suurin osa piti tärkeänä, että monipuolista toimintaa oli tarjolla. Toimintaan osallistuminen tarjosi mielekästä tekemistä ja joidenkin asukkaiden kohdalla osallistuminen tuki päihitteettömyyttä ja arjenhallintaa.

Osallistumisen esteeksi nousivat yleisimmin asukkaiden toimintakyvyn vaihtelu ja motivaation puute. Tätä tulosta tukee Laitilan (2010) tutkimustulos, jossa merkittävänä osallistumisen esteenä nähtiin asukkaiden toimintakyvyn vaihtelu.

Laitilan mukaan osallistumisen toteutumiseen vaikuttivat myös motivaatio ja voimavarat. (Laitila 2010, 120,149.)

Osallisuus yhteiskuntaan toteutui yhdessä työntekijöiden kanssa tai itsenäisesti. Työntekijöiden kanssa se toteutui tehtyjen retkien muodossa ja asiointikäynneillä muun muassa virastoissa tai lääkärissä. Työntekijöiden mukana oleminen koettiin merkittäväksi tueksi, jota ilman moni asia olisi saattanut jäädä hoitamatta. Osa asukkaista kävi ystävien ja perheenjäsenten luona sekä ruokajakelussa tai muussa säännöllisessä toiminnassa.

Osallisuuden toteutumisen kannalta olennaista on kokemus kohtaamisesta, kuulluksi tulemisesta ja arvostamisesta (Pyykkönen 2014, 26). Osallisuuden kokemukseen vaikuttivat kohtaamiset ja vuorovaikutus työntekijöiden kanssa. Osallisuuden tunne voidaan saavuttaa työntekijän avulla yhdessä asioita tehdessä. (Haahtela 2008, 238.) Johtopäätöksensä voidaan todeta että, osallisuuden kokemus on vaikeasti mitattavissa oleva asia ja sitä on hankala sanoittaa. Osallisuuden kokemiseen liittyy aidosti kohdatuksi tulemisen tunne ja valinnanvapaus. Yhteisöllisyyden kokemiseen tarvitaan kokemus osallisuudesta. Yhteisö mahdollistaa puolestaan osallisuuden kokemuksen, jos asukas kokee hyväksytyksi tulemisen niin työntekijöiden kuin muiden asukkaidenkin puolelta. Tulimme siihen tulokseen, että asukkaiden samankaltaisuus lisäsi osallisuuden tunnetta. Työntekijöiden asiakaslähtöinen toimintatapa auttoi yhteisöllisyyden sekä osallisuuden kokemuksen saavuttamisessa.

On hyvä muistaa, että asukkaille, jotka eivät halua kuulua aktiivisesti yhteisöön, yhteisön tarjoama tuki on olemassa ja sitä voi halutessaan hyödyntää. Jokaisella asukkaalla oli mahdollisuus olla osallisena yhteisössä, niin kuin he itse sen parhaaksi kokivat.

Asukkaiden kunnioittaminen ja myötätuntoinen työote kuuluvat asumissosiaalisen työn tekemiseen. Osa asukkaista pitää etäisyyttä työntekijöihin ja rajaavat henkilökohtaiset asiansa asumissosiaalisen työn ulkopuolelle. Myös etäiseltä vaikuttava työskentelysuhde, joka liittyy käytännön asioiden hoitamiseen, voi olla asukkaalle merkittävä ja asumista tukeva. Asumissosiaalisessa työssä

työntekijät antavat asukkaalle tukea arjen asioiden hoitamisessa. Luottamuksellisen suhteen syntyminen on mahdollista asukkaan ja työntekijän välisen vuorovaikutuksen myötä. (Granfelt 2013a, 225; Granfelt 2013b, 219–243.) Saamiemme tulosten perusteella asumissosiaalinen työ näyttäytyi samoin kuin Granfelt on kuvannut sen yllä. Asukkaille oli tärkeitä itsemääräämisoikeuden toteutuminen ja arvostava kohtaaminen. He olivat tyytyväisiä saamaansa ammatilliseen tukeen ja ohjaukseen, työntekijöiden läsnä oloon ja yhdessä tekemisen mahdollisuuteen omien voimavarojensa mukaan. Huomioitavaa on, että asumissosiaalinen työ vaatii toteutuakseen riittävästi moniammatillista henkilökuntaa.

7 POHDINTA

Opinnäytetyön tekeminen oli mielenkiintoista mutta ajoittain hyvin haastavaa työn ohella toteutettavaksi. Opinnäytetyön tekeminen eteni prosessinomaisesti, joten jos tekisimme työn nyt uudelleen näillä tiedoilla ja tällä kokemuksella toimisimme jossain asioissa varmasti eri tavalla. Siten työstäkin saattaisi tulla erilainen. Parityönä tehty opinnäytetyö tarkoitti enemmän kompromissien tekemistä kuin jos sen olisi tehnyt yksin. Yhteistä suunnittelua vaati ajankäyttö ja asiat josta kirjoitimme. Konkreettisesti etenimme aiheen tarkentumisen jälkeen niin, että kirjoitimme opinnäytetyötä yhdessä ja erikseen, teoriaosuutta aika paljon erikseen. Aukkaiden haastattelut ja litteroinnit teimme puoliksi. Päästyämme aineiston analysointiin teimme työtä enemmän yhdessä. Palkitsevinta yhdessä tekemisessä oli yhteiset keskustelut ja pohdinnat. Opinnäytetyöprosessi on opettanut meille kriittistä ja tieteellistä lähestymistapaa asioiden tarkasteluun, sekä käsitteiden laaja-alaista tulkintaa eri konteksteissa.

Tutkimusmetodin valintaa olemme joutuneet pohtimaan lähinnä kahdesta syystä. Ensimmäisenä pohdimme sitä, että toiveestamme huolimatta emme tavoitaneet asukkaita, jotka eivät osallistu asumisyksikön toimintaan ja heidän suhteensa yhteisöön on muutenkin etäisempi. Asumisyksikön toiminnan kehittämisen kannalta olisi ollut tärkeää saada tietää, miksi osa asukkaista ei osallistu yhteisölliseen toimintaan millään tavalla. Toisena asiana jäimme miettimään sitä, saimmeko haastatteluilla, jotka ovat kuitenkin rajattuja ja sidottuja sen hetkiseen tilanteeseen, täysin realistista kuvaa asumisyksikön arjesta. Etnografinen aineistokeruu yhdistettynä haastatteluihin olisi todennäköisesti tuonut monipuolisempaa aineistoa analysoitavaksi. Viettämällä enemmän aikaa asumisyksikössä ja olemalla läsnä asukkaiden ja työntekijöiden välisissä kohtaamisissa, olisimme saaneet todennäköisesti paremman kuvan yhteisön toiminnasta.

Pitkäaikaisasunnottomien asumisyksiköiden arjesta saa paljon erilaista tietoa lukemalla lehtiä ja keskustelemalla omassa työssään asiakkaiden kanssa. Lähdimme mukaan ATLAS-hankkeeseen, koska olimme kiinnostuneita näkemään

miten päihde- ja mielenterveysasiakkaiden asumispalvelut ovat tänä päivänä toteutettu ja miten Suomessa on toteutettu Asunto ensin – mallia. Sen lisäksi ajattelimme, että ammatillinen osaaminen lisääntyy, kun tekee opinnäytetyön eri organisaatioon, kuin missä itse työskentelee. Hanketyöskentely kiinnosti myös, joskin mukana oleminen jäi vähäiseksi johtuen omasta ajankäytöstämme. Parasta opinnäytetyön tekemisessä oli haastattelujen tuoma mahdollisuus tutustua asumisyksikön asukkaisiin.

Opinnäytetyötä tehdessä tuli luonnollisesti luettua paljon erilaista asunnottomuuteen ja asumispalveluihin liittyvää kirjallisuutta. Sen perusteella uskallamme todeta, että asunnottomien asumispalvelut ovat kehittyneet viime vuosina paljon. Osittain Asunto ensin – periaate ja asumisen perustuminen vuokrasopimukseen ovat vieneet kehitystä eteenpäin. Tänä päivänä voidaan puhua jopa inhimillisistä asumisjärjestelyistä, jota meidänkin opinnäytetyön tulokset vahvistavat. On hyvä kuitenkin muistaa, että pääsääntöisesti asumisyksiköissä asuminen on tarkoitettu välivaiheen asumiseksi, toisin kuin alkuperäisessä Asunto – ensin mallissa. Tästä johtuen toiminnan suunnittelussa tulisi ottaa huomioon, että toiminta olisi asumisvalmiuksia kehittävää, eikä passivoivaa. Yhteisöllisessä asumisessa haasteeksi saattaa nousta se, että osa asukkaista kokee asumisen niin turvalliseksi, että pois muuttaminen tuntuu vaikealta.

Tulosten perusteella näyttää siltä, että osa haastateltavista asui mieluummin Vanhan viertotien kaltaisissa asumisyksikössä kuin yksin omassa asunnossa. Huomioitavaa ja mielenkiintoista oli huomata, että kriittisyyttä asumisyksikköä ja siellä olevia työntekijöitä kohtaan ei esiintynyt haastateltavien puheessa juuri ollenkaan. Emme osaa arvioida, kuinka asunnottomuus ja muu elämäkokemus vaikuttivat myönteisiin kokemuksiin asumisesta ja mikä osuus ATLAS-hankkeella on ollut niihin. Tuntui siltä, että monet haastateltavista olivat kiitollisia saamastaan asunnosta, eivätkä ehkä senkään takia kokeneet tarvetta tuoda esille suurempaa kriittisyyttä. Meille oli hienoinen yllätys, miten tyytyväisiä haastateltavat olivat asumiseensa Vanhalla viertotiellä. Toisaalta samaistuminen asukkaiden kokemuksiin asunnottomuudesta ei ollut mahdollista, koska meillä ei ole siitä kokemusta. Kainulainen, Saari & Häkkinen (2013, 69) ovat tuoneet esiin tutkimuksessaan, että asunnon saamisella on vahva merkitys ihmisten

kokonaisuvinvoinnille ja sen tuomille mahdollisuuksille tulevaisuuden suunnittelussa. Tutkimus osoitti myös, että asunnon varaan voidaan rakentaa elämänhallintaa. Pitää kuitenkin muistaa, että katon päälle saaminen on joidenkin kohdalla niin iso muutos, että sopeutuminen vie aikaa. Sopeutuminen tuli myös meidän tuloksissa yleisesti esille.

Päihde- ja mielenterveysasiakkaiden asumisyksiköiden kehittämissuunta yhdessä asukkaiden kanssa on varmasti oikea. Jäimme kuitenkin pohtimaan sitä, että kuinka paljon Vanhan viertotien kaltaisia asumisyksiköitä tarvitaan. Kykenisikö suurin osa ihmisistä asumaan omassa kodissaan, jos oikeanaikaista ja tarkoituksenmukaista tukea olisi riittävästi saatavilla? Puhumattakaan siitä, miten tärkeää olisi ennaltaehkäisevä työ ja varhainen puuttuminen asumisessa ilmeviin ongelmiin. Varhaisella puuttumisella kyettäisiin todennäköisesti ehkäisemään asunnottomuuden syntymistä.

Asunnottomuutta tarkasteltaessa on hyvä ottaa huomioon, että pitkäaikaisasunnottomuus on vain yksi osa asunnottomuutta. Asunnottomuuden lisääntymiseen vaikuttaa myös yhteiskunnan rakenteelliset tekijät, joka näkyy muun muassa kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen puutteena. Sen lisäksi asunnottomuus on muuttanut muotoaan, uusiksi riskiryhmiksi ovat nousseet maahanmuuttajat ja nuoret. Tämä haastaa asunnottomuustyön kehittämistä.

Opinnäytetyön aiheen sensitiivisyyden takia pohdimme eettisyyttä koko opinnäytetyöprosessin ajan. Noudatimme tutkimuseettisen neuvottelukunnan mietinnön (2009, 4) tutkimuseettisiä periaatteita, jotka on jaettu kolmeen osaluueeseen. Osa-alueet ovat itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingoittamisen välttäminen sekä yksityisyys ja tietosuojaja. Meille oli tärkeää asukkaiden itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen ja arvostava vuorovaikutus. Olemme molemmat työskennelleet pitkään sosiaalialalla ja toisella meistä on työkokemusta pitkäaikaisasunnottomien asumisyksikössä työskentelystä ohjaajana ja esimiehenä. Koimme, että pitkästä työkokemuksesta oli hyötyä vuorovaikutustilanteissa, etenkin haastatteluita tehdessä. Kohtasimme meille tuntemattomia ihmisiä sensitiivisen aiheen äärellä, joten pyrimme kohtaamaan haastateltavat tasavertaisesti ja arvostavasti, heidän näkemyksiään kunnioittaen. Haastattelui-

den tekeminen edellytti meiltä hienovaraisuutta ja tarkkaavaisuutta. Koimme, että haastattelutilanteet sujuivat luontevasti ja saavutimme jonkinasteisen luotamuksen haastateltavien kanssa. Hämmästyimme siitä, miten moni kutsui meidät tekemään haastatteluita kotiinsa.

Opinnäytetyöhön osallistujille on tärkeää, että heidän anonymiteettinsä säilyy läpi koko prosessin ajan. Aineiston käsittelyssä ja tulosten julkaisemisessa noudatimme erityistä tarkkuutta, jotta tutkimuksessa mukana olleiden anonymiteetti säilyy. (Eskola & Suoranta 2008, 56–57.) Sen lisäksi, että haastateltavien anonymiteetti säilyi, kiinnitimme huomiota siihen miten heistä kirjoitimme ja vältimme leimaavien ilmausten käyttämistä. On hyvä huomioida, että tutkittavalla on harvoin mahdollisuus vaikuttaa siihen miten hänestä kirjoitetaan (Rauhala & Vironkannas 2011, 241).

Opinnäytetyö luotettavuutta on arvioitu yleisesti luvussa 4.4, sen lisäksi tulosten luotettavuus vahvistui mielestämme, kun kävimme esittelemässä alustavia tuloksia Vanhalla viertotielä 23.1.2015 pidetyssä työpajapäivässä. Tulosten esittelyn jälkeen kysyimme mukana olleilta asukkailta ja työntekijöiltä, miltä tulokset heidän mielestään kuulostivat, moni sanoi, että todentuntuiltaan ja tunnistavat niistä Vanhan viertotien yhteisön. Pitää kuitenkin muistaa, että tulokset edustavat 12 asukkaan kokemuksia ja kovin suuria yleistyksiä niistä ei tietenkään voi tehdä, mutta yleisesti tulokset olivat hyvin yhtenäisiä monien Suomessa ja ulkomailla tehtyjen tutkimusten kanssa. Kysyimme vastaava ohjaaja Hannu Suvannolta, miten hän näkee opinnäytetyön tulosten hyödyntämisen käytännön työssä. Hän oli sitä mieltä, että tulokset avaavat asukkaiden kokemuksia asumisestaan tavalla, joka ei ole tullut esille asumisyksikön arjessa. Tulokset auttavat pohtimaan asukkaiden elämää enemmän heidän näkökulmastaan. Tulosten avulla voidaan lähteä pohtimaan, minkälaista yhteisöllisyyttä olisi hyvä tavoitella ja minkälaisia jo olemassa olevia hyviä toimintatapoja voitaisiin vielä vahvistaa. (Hannu Suvanto, henkilökohtainen tiedonanto 24.4.2015.) Pohdimme myös miten saamiemme tuloksia voitaisiin hyödyntää sellaisissa asumisyksiköissä, joissa ei edellytetä päihitteettömyyttä.

Tässä opinnäytetyössä keskityimme Vanhan viertotien asukkaisiin ja heidän asumisenkokemuksiin. Jatkotutkimusaiheeksi ehdotamme työntekijöiden näkökulman esiin tuomista ottaen huomioon ATLAS-hankkeen tavoitteet. Miten työntekijät kokevat moniammatillisen työyhteisön suhteessa asumisen onnistumiseen ja asukkaiden kuntoutumiseen. Minkälaista osaamista asumissosiaalinen työ edellyttää työntekijöiltä?

Lopuksi haluamme kiittää Vanhan viertotien asukkaita, jotka mahdollistivat opinnäytetyön valmistumisen osallistumalla haastatteluihin sekä työntekijöitä, jotka ystävällisesti auttoivat meitä käytännön järjestelyissä ja vastaamalla lukuisiin kysymyksiin. Vastaanotto oli kaikilta osin ystävällistä ja auttavaista.

LÄHTEET

- Alasuutari, Pertti 2014. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.
- Anttiroiko, Ari-Veikko, 2003. Kansalaisten osallistuminen, osallisuus ja vaikuttaminen tietoyhteiskunnassa. Teoksessa Pia Bäcklund (toim.) Tietoyhteiskunnan osallistava kansalainen. Tapaus Nettimaunula. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 11–31.
- Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskus. Selvitys 1/2015: Asunnottomat 2014. Viitattu 2.2.2015. [http://www.ara.fi/fi-FI/ARAtietopankki/ARAn_selvitykset/Selvitys_12015_Asunnotomat_2014\(32596\)](http://www.ara.fi/fi-FI/ARAtietopankki/ARAn_selvitykset/Selvitys_12015_Asunnotomat_2014(32596))
- Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskus. Selvitys 1/2013. Asunnottomat 2012. Viitattu 26.1.2015. <http://www.ara.fi/download/noname/%7B491574C4-A0A1-4DD0-9A69-AC60B18BBB23%7D/24182>.
- Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskus. Viitattu 15.4.2014. http://www.ara.fi/FI/Ohjelmat_ja_hankkeet/Asunnottomuuden_vahentamishjelma/PAVOhankkeet.
- Asunto ensin. Viitattu 19.3.2014. http://www.asuntoensin.fi/asunto_ensin
- Benjaminsen, Lars 2013. Housing First Europe. Local Evaluation Report Copenhagen. Rehousing homeless citizens with assertive community treatment. Experiences from an ACT-Programme in Copenhagen. Viitattu 16.2.2015. <http://www.socialstyrelsen.dk/housingfirsteurope/Copenhagen>
- Busch-Geertsema, Volker 2014. Housing First Europe – Results of a European Social Experimentation Project. European Journal of Homelessness. Volume 8, No. 1, August 2014, 13–28. Viitattu 17.2.2015. http://www.feantsaresearch.org/IMG/pdf/article-01_8.1.pdf
- Dahlström, Maria 2015. Johtava sosiaalityöntekijä. Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Terveys- ja päihdepalvelut. Psykiatria- ja päihdepalvelut. Asumisen tuki. Helsinki. Sähköpostiviesti 6.3.2015. Vastaanottaja Maarit Viippola. Tuloste tekijän hallussa.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2010. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa: Juhani Aaltola & Raine Valli (toim). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Jyväskylä: PS-kustannus, 26–44.
- Granfelt, Riitta 2013a. Asumissosiaalinen työ läsnäolotyönä-Kokemuksia naisten yhteisöstä. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä Tampere: Vastapaino, 219–243.
- Granfelt, Riitta 2013b. Asumissosiaalinen työ rikosseuraamusalalla. Teoksessa Susanna Hyväri & Sakari Kainulainen (toim.) Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Helsinki: Diakonia ammattikorkeakoulu, 209–228.
- Granfelt, Riitta 2014. Asunto vai rikoksettomuus ensin? Asumissosiaalisen työn tuella irti asunnottomuudesta ja rikollisuudesta. Teoksessa Henri Lindeborg, Mari Suonio & Tytti Lassila (toim.) Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2014. Helsinki: Suomen Yliopistopaino, 255–274.
- Haahtela, Riikka 2008. Asunnottomien naisten identiteetit ja osallisuuden odotukset kuntoutumiseen tähtäävässä palveluketjussa. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila (toim.) Sosiaalityö aikuisten parissa. Jyväskylä: Vastapaino, 224–252.
- Haahtela, Riikka 2013. Työntekijöiden ja asiakkaiden kohtaamisia asumisyksikössä. Teoksessa Susanna Hyväri & Sakari Kainulainen (toim.) Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Helsinki: Diakonia- ammattikorkeakoulu, 183–207.
- Hankesuunnitelma 2012. Yhteisöllisen asumissosiaalisen työn kehittäminen Helsingissä. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Helsingin kaupunki. Asunnottomien tuet ja palvelut. Vanha viertotien asumisyksikkö. Viitattu 15.1.2015. <http://www.hel.fi/www/Helsinki/fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/sosiaalinen-tuki-ja-toimeentulo/asunnottomien-tuet-ja-palvelut/tukiasuminen/viertotie/>
- Helsingin kaupunki, sosiaali- ja terveysvirasto 2014. Psykiatria- ja päihdepalvelut. Asumisen tuki. Vanhan viertotien asumisyksikkö. Asumissopimus.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula. 2009. Tutki ja kirjoita. Jyväskylä: Gummerus.
- Hyväri, Susanna 2001. Vallattomuudesta vastuuseen. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 3/2001. Vammala: Tietosanoma Oy.
- Hyväri, Susanna 2005. Vertaistuen ja auttamisen muuttuvat suhteet. Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung (toim.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino, 214–235.
- Hyväri, Susanna 2013. Asunnottomien asumispalvelut sosiaali- ja terveysalalle valmistuvien kuvaamina. Teoksessa Susanna Hyväri & Sakari Kainulainen (toim) Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Helsinki: Diakonia ammattikorkeakoulu, 131–152.
- Hyyppä, Markku T. 2002. Elinvoimaa yhteisöstä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hyyppä, Markku T. 2005. Me –hengen mahti. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Johansson, Juhani; Koski, Arja & Tainio, Hannele 2013. Uudistuva johtaminen kolmannen sektorin asumispalveluissa. Teoksessa Susanna Hyväri & Sakari Kainulainen (toim.) Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Helsinki: Diakonia ammattikorkeakoulu, 229–251.
- Juujärvi, Soile; Myyry, Liisa & Pesso, Kaija 2007. Eettinen herkkyyys ammatillisessa toiminnassa. Helsinki: Tammi.
- Järnstöm, Sanna 2011. ”En tiedä mitä ne ajattelee mun kohtalokseni”. Etnografinen tutkimus asiakkuudesta ja asiakaslähtöisyydestä geriatrisessa sairaalassa. Väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.
- Kaakinen, Juha 2013. Asunto ensin ja sitten. Teoksessa Susanna Hyväri & Sakari Kainulainen (toim.) Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Helsinki: Diakonia ammattikorkeakoulu, 15–24.
- Kainulainen, Sakari; Saari, Juho & Häkkinen, Juho 2013. Kadulta asuntoon – vaikutukset hyvinvoinnille. Teoksessa Susanna Hyväri & Sakari Kainulainen (toim.) Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnotto-

- muuteen ja asumispalveluihin. Helsinki: Diakonia ammattikorkeakoulu, 49–71.
- Kananoja, Aulikki; Niiranen, Vuokko & Jokiranta, Harri (toim.) 2008: Kunnallinen sosiaalipolitiikka. Osallisuutta ja yhteistä vastuuta. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Kettunen, Marko 2013. Asunto ensin-malli Yhdysvalloista ja soveltaminen Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka 5:2013, 562–570.
- Kokko, Riitta-Liisa 2011. Monitieteisen arviointitutkimuksen arvot ja etiikka. Teoksessa Aini Pehkonen & Marja Väänänen-Fomin (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-kustannus, 301–315.
- Kuula, Arja 2006. Yksityisyyden suoja tutkimuksessa. Teoksessa Jaana Hallamaa, Veikko Launis, Salla Lötjönen ja Irma Sorvali (toim.) Etiikkaa ihmistieteille. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura, 124–40.
- Laitila Minna 2010. Asiakkaan osallisuus mielenterveys- ja päihdetyössä. Fenomenografinen lähestymistapa. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto. Viitattu 25.3.2015. <http://core.ac.uk/download/pdf/15168145.pdf>
- Laitila, Minna 2011. Asiakkaan osallisuus mielenterveyskuntoutujien asumispalveluissa. Suuntaaja 1/2011, 4–12.
- Laitinen, Merja & Kemppainen, Tarja 2010. Asiakkaan arvokas kohtaaminen. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) Asiakkuus sosiaalityössä Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 138–177.
- Laitinen, Merja & Niskala, Asta 2013. Sosiaalityön suhde asiakkuuteen. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino, 9–16.
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 30.12.2014/1301 . Viitattu 17.4.2014. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>
- Lehtonen, Leena & Salonen, Jari 2008. Asunnottomuuden monet kasvot. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Mäkinen, Olli. 2006. Tutkimusetiikan A B C. Helsinki:Tammi.
- Mönkkönen, Kaarina 2007. Vuorovaikutus, Dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita.

- Nylund, Marianne 2005. Vertaisryhmät kokemuksen ja tiedon jäsentäjinä. Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung (toim.) Vapaaehtois-toiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino, 195–213.
- Närhi, Katri; Kokkonen, Tuomo & Matthies, Aila-Leena 2013. Nuorten aikuisten miesten osallisuuden ja toimijuuden reunaehtoja sosiaali- ja työvoimapaalveluissa. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskanen (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino, 113–145.
- Pleace, Nicholas; Culhane, Dennis; Granfelt, Riitta; & Knutgård, Marcus 2015. The Finnish Homelessness Strategy – An International Review. Reports of the Ministry of the Environment 3en/2015. Helsinki: Ministry of the Environment. Viitattu 12.3.2015.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/153258/YMra_3en_2015.pdf?sequence=5.
- Pohjola, Anneli 2010. Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 52–60.
- Raitakari, Suvi 2008. Asukkaasta kiinnipitäminen ja irtipäästäminen. Teoksessa Irene Roivainen, Marianne Nylund, Riikka Korkiamäki ja Suvi Raitakari (toim.) Yhteisöt ja sosiaalityö kansalaisen vai asiakkaan asialla? Jyväskylä: PS-kustannus, 225–328.
- Raitakari, Suvi & Juhila, Kirsi 2014. Asunto ensin -julkaisujen suuntaukset, pääargumentit ja käytännöllispoliittiset tavoitteet. Yhteiskuntapolitiikka 2014: 2, 185–196.
- Rauhala, Pirkko-Liisa & Vironkannas, Elina 2011. Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo. Teoksessa Aini Pehkonen & Marja Väänänen-Fomin (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-kustannus, 235–255.
- Robson, Colin 2001. Käytännön arvioinnin perusteet. Opas evoluution tekijöille ja tilaajille. Helsinki: Tammi.
- Rouvinen-Wilenius, Päivi; Aalto-Kallio, Mervi; Koskinen-Ollonqvist, Pirjo & Nikula, Tuuli 2011. Osallisuus osana tasa-arvoa. Teoksessa Päivi Rouvinen-Wilenius & Pirjo Koskinen-Ollonqvist (toim.) Tasa-arvo ja

- osallisuus väylä terveyteen. Järjestöt suunnan näyttäjinä. Helsinki: Terveyden edistämisen keskus, 49–76.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa 2005. Tutkimushaasattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere : Vastapaino, 22–56
- Råman, Päivi & Forsman, Merja 2007. Asukkaiden ääni – kohti asukkaiden yhteisöllisyyttä ja vertaistukea. Teoksessa Sanna Sunikka & Ulla-Maija Seppälä & Riitta Granfelt (Toim.) Asunnottomuuskirja: näkökulmia asunnottomien palvelujen kehittämiseen Helsinki: Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA: Heikki Waris - instituutti, 57–77.
- Saastamoinen, Mikko 2009. Aikalaiskeskustelua yhteisöllisyydestä. Teoksessa Karin Frilander & Marjatta Vanhalakka-Ruoho (toim.) Yhteisöllisyys liikkeessä. Jyväskylä: Gummerus, 33–62.
- Siltaniemi, Aki; Perälähti, Anne; Eronen, Anne; Londén, Pia & Peltosalmi, Juha 2008. Hyvinvointi ja osallisuus Itä-Suomessa. Kansalaiskyselyn tuloksia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.
- Suvanto, Hannu 2014. Vastaava ohjaaja. Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveysvirasto. Terveys- ja päihdepalvelut. Psykiatria- ja päihdepalvelut Vanhan viertotien asumisyksikkö. Helsinki. Sähköpostiviesti 13.4.2014. Vastaanottaja Maarit Viippola. Tuloste tekijän hallussa.
- Suvanto, Hannu 2015. Vastaava ohjaaja. Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveysvirasto. Terveys- ja päihdepalvelut. Psykiatria- ja päihdepalvelut Vanhan viertotien asumisyksikkö. Helsinki. Sähköpostiviesti 17.4.2015. Vastaanottaja Maarit Viippola. Tuloste tekijän hallussa.
- Suvanto, Hannu 2015. Vastaava ohjaaja. Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveysvirasto. Terveys- ja päihdepalvelut. Psykiatria- ja päihdepalvelut Vanhan viertotien asumisyksikkö. Helsinki. Sähköpostiviesti 24.4.2015. Vastaanottaja Maarit Viippola. Tuloste tekijän hallussa.
- Särkelä-Kukko, Mona 2014. Osallisuuden eriarvoisuus ja eriarvoistuminen. Teoksessa Anne Jämsén & Anne Pyykkönen (toim.) Osallisuuden jäljillä, 34-50. Viitattu 26.1.2015.

<http://www.jelli.fi/lataukset/2014/05/oSallisuuden-j%C3%A4ljill%C3%A4-verkkoversio-pakattuna-16052014.pdf>

- Tainio, Hannele 2009. Kaupunkiköyhälistö asunnottomuuskierteessä- näkökulmia pääkaupunkiseudun pitkäaikaisasunnottomuuteen. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Tsemberis, Sam 2010. Housing first: the Pathways model to end homelessness for people with mental illness and addiction. Center City, Minn: Hazelden.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Viitattu 7.3.2015.
<http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf>
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki : Tammi
- Vilén, Marika; Leppämäki, Päivi & Ekström, Leena 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. Helsinki : WSOY.
- Vilkko, Anni 2010. Koti vanhetessa. Teoksessa Vilkko, Anni, Suikkanen, Asko & Järvinen-Tassopoulos Johanna. (toim.) Kotia paikantamassa. Rovaniemi: Lapin Yliopistokustannus, 213–238.
- Yhteisöllisen asumissosiaalisen työn kehittäminen Helsingissä 2011. Helsingin kaupunki/sosiaalivirasto/asumisen tuki, Diakonia-ammattikorkeakoulu. Hankesuunnitelma. Helsinki.
- Ympäristäministeriö. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2012-2015. Viitattu 2.2.2015. http://www.ym.fi/fi-fi/Asuminen/Ohjelmat_ja_strategiat/Pitkaaikaisasunnottomuuden_vahentamishjelma_20122015

LIITE 1: Tiedote haastateltaville

Hei, Vanha viertotien asukas

opiskelemme Diakonia-ammattikorkeakoulussa, Sosionomi (YAMK)-tutkintoa. Olemme tekemässä opinnäytetyötä teidän asukkaiden kokemuksista koskien osallisuuden, yhteisöllisyyden ja asiakaslähtöisyyden toteutumista Vanhalla viertotiellä. Opinnäytetyön tekijöinä olemme kiinnostuneita kuulemaan teidän asukkaiden ajatuksia ja kokemuksia asumisyksikön toiminnasta ja siitä miten toimintaa voitaisiin kehittää, jotta asumisesta tulisi entistä parempaa. Keskustelun teemoina ovat asiakaslähtöisyys, asukkaiden suhde yhteisöön ja Vanha viertotiellä järjestetty toiminta.

Ryhmäkeskustelu toteutetaan Vanhalla viertotiellä 3.9.2014 klo 17. Keskusteluun ei tarvitse ilmoittautua etukäteen. Osallistuminen on vapaaehtoista ja osallistujien henkilöllisyys ei tule ilmi opinnäytetyön tuloksissa. Keskustelu tullaan nauhoittamaan, jotta pystymme paremmin huomioimaan kaikkien ajatukset ja mielipiteet. Opinnäytetyössä ei kerätä henkilötietoja eikä nimiä ja nauhoitteet hävitetään, kun opinnäytetyö on valmis. Halutessasi voimme tehdä myös yksilöhaastatteluja. Helsingin Sosiaali- ja terveysvirasto on myöntänyt meille tutkimusluvan 8/2014.

Opinnäytetyötämme ohjaa yliopettaja Elsa Keskitalo, elsa.keskitalo@diak.fi

Jos jotain kysyttävää ilmenee, niin parhaiten saat meihin yhteyttä sähköpostitse.

Tervetuloa mukaan. Tarjolla on kahvia, teetä ja pientä purtavaa!

Ystävällisin terveisin

Anne Arkonaho, anne.arkonaho@student.diak.fi

Maarit Viippola, maarit.viippola@student.diak.fi

LIITE 2: Suostumus opinnäytetyön tutkimukseen osallistumisesta

Suostun osallistumaan tämän opinnäytetyön haastatteluihin/keskusteluihin ja annan luvan käyttää kertomaani aineistona tässä opinnäytetyössä.

Olen tietoinen, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Voin haluessani keskeyttää tutkimukseen osallistumisen milloin tahansa.

Aika

Paikka

Allekirjoitus ja nimenselvennys

LIITE 3: Teemahaastattelun runko

Teemahaastattelun runko

Millainen suhde asukkailla on asumisyhteisöön?

Millainen suhde sinulla on henkilökuntaan tai toisiin asukkaisiin?

Koetko tarvetta yhdessä tekemiseen ja olemiseen?

Koetko, että voit vaikuttaa asumisyksikön toimintaan?

Missä asioissa yhteisö tukee sinua?

Onko toisista asukkaista sinulle hyötyä/haittaa?

Saatko tukea työntekijöiltä, jos saat niin minkälaisissa asioissa, jos et niin minkä ajattelet olevan syynä siihen?

Yhteiset toimintatavat ja pelisäännöt, onko niitä ja millaisia ne ovat ja kuka niitä on ollut laatimassa?

Miten asiakaslähtöisyys toteutuu?

Miten tulet kohdatuksi?

Miten vuorovaikutus toimii työntekijöiden ja asukkaiden välillä?

Onko henkilökunnan kohtaaminen arvostavaa?

Onko henkilökunnalla aikaa keskusteluun, kuuntelemiseen ja läsnäoloon?

Miten henkilökunnan läsnäolo näkyy?

Luottamuksellinen suhde, onko olemassa ja mitä sen syntymiseen tarvitaan?

Millaista on osallisuutta tukeva toiminta ja miten se näyttäytyy asukkaiden elämässä?

Kerro mitä teit eilen?

Millainen on tyypillinen päiväsi?

Osallistutko talossa järjestettävään toimintaan jos osallistut niin miksi ja mihin?

Jos et osallistu niin miksi et?

Tukeeko toiminta asumisyksikön ulkopuoliseen toimintaan?

Tukeeko toiminta omaa kuntoutumista?

Koetko osallistumisen vapaaehtoiseksi?

LIITE 4: Esimerkki teoriaohjaavasta aineistonanalyysistä

Alkuperäisilmaukset	Pelkistetyt ilmaukset	Alaluokka
<p>No mun mielestä tää on hyvä paikka.</p> <p>Yhdellä sanalla sanoen siedettävä asumismuoto, täällä on kyllä ihan mukavaa, kaikilla on oma rauha varmaan aika samanlaisia porukkaa.</p> <p>Samalta viivalta me kaikki ollaan.</p> <p>Täällä on monella alkoholi-ongelma ollut.</p> <p>Täällä on sellainen raittiutta tukeva ilmapiiri, mutta sitä ei tuomita jos ottaa.</p> <p>kyllä tää yleiset asuntolat voittaa.</p> <p>Mä en osaa verrata tätä mihinkään.</p> <p>Mä en oo koskaan ollut tällaisessä yhteisöllisessä paikassa, mulla on ollut vaan perhe tai sitt asunut yksin.</p> <p>Mun ei ole pakko avaa ovee, jos mä en halua nähdä ketään.</p>	<p>Hyvä paikka</p> <p>Siedettävä asumisyksikkö</p> <p>Oma rauha</p> <p>Samanlaista porukkaa</p> <p>Monella on päihdeongelma</p> <p>Raittiutta tukeva ilmapiiri</p> <p>Juomista ei tuomita</p> <p>Voittaa yleiset asuntolat</p> <p>Ei aikaisempaa kokemusta asumisyhteisöistä</p> <p>Ei ole pakko avata ovea</p>	<p>Kokemus asumisyksiköstä</p> <p>Aiemmat kokemukset asumisesta</p> <p>Valinnan mahdollisuus</p>

Yläluokka	Pääluokka	Yhdistävä luokka
Kokemus asumisyksiköstä Sopeutuminen Aiemmat kokemukset asumisesta Sääntöjen noudattaminen Valvonta	Kokemus yhteisöllisyydestä	SUHDE YHTEISÖÖN
Valinnan mahdollisuus Oman käyttäytymisen vaikutukset Asukkaiden tunteminen	Sosiaalisten suhteiden muodostumiseen vaikuttavat tekijät	
Toisista huolehtinen Keskinäinen tuki	Vertaistuki	